Vasile Plăvan

BOABE DE LACRIMI

Ediție îngrijită și prefațată de
Mariana Gurza

Postfață de Artur Silvestri:
„Un Slavici de Bucovina“

CARPATHIA PRESS – 2007

CARPATHIA PRESS, 2007
str. Școala Herăstrău nr. 62, sector 1
București, România, cod 014146
E-mail: **carpathia.press@gmail.com**
Tel/fax: **004-021-317.01.14**
ISBN: **978-973-7609-20-5**

SUMAR

Prefață de Mariana Gurza 3
Boabe de lacrimi..... 7
Per aspera..... 12
Două I..... 19
Valea Moldoviței..... 22
Dionisie Mitrofanovici..... 24
Clipe înălțătoare..... 27
După un sfert de veac..... 28
A murit arcușul..... 31
Lupta de la „Câine-Creț“..... 32
Postfață: „Un Slavici de Bucovina“ de Artur Silvestri 47

Coperta și tehnoredactare: **Gabriela Chircea**
Tipar: **S.C. EURO PRINT COMPANY S.R.L.**, Buzău, România

PREFAȚĂ

Mi-e dor de tata. Mi-e dor de dulcea Bucovină. Mi-e dor de bunicii pe care nu i-am cunoscut niciodată. Drumul pribegiei părinților mei când țara mi-a fost sfârtecată și-a pus trist lacrima pe sufletul meu. Nu m-am simțit completă niciodată. Întotdeauna am simțit că-mi lipsește ceva, că nu sunt decât o „venetică" în țara mea. De ce? Oare părinții mei nu au suferit destul? Toată copilăria mi-a fost umbrită de faptul că nu eram „una de-a lor", de-a românilor, lângă care am copilărit. Am fost izolată și încă am sentimentul că mentalitatea nu a dispărut. Îmi amintesc cum odată, copil fiind, la aniversarea zilei mele de naștere, mama mi-a pregătit o masă bogată dar invitații nu au venit. Eram prea străină, prea săracă pentru a fi felicitată. Știu că am plâns ascunsă lângă nucul cel bătrân din curte și parcă mantia tristeții am simțit-o mai acut

Mai târziu, când eu și sora mea ne-am ridicat prin învățătură, am simțit o oarecare schimbare în ceea ce privește respectul, dar invidia și fățărnicia au persistat și persistă.

Mi-e dor de tata, mi-e tare dor! Rizac Ioan, născut în Banila pe Siret, lângă Cernăuți, a reușit să fugă din fața tăvălugului rusesc, lăsându-și în urmă părinții și un frate împușcat. A fost un om extraordinar, muncitor, inteligent și tot ce a făcut pentru mine și sora mea a dat roade. Uneori, de acolo din cer ne surâde mulțumit de realizările noastre, dar încă simte gustul amar al dezrădăcinării. A fost cumplit tot ce s-a întâmplat și niciodată nu a dorit să ne povestească tragedia tinereții dumnealui. Mi-e dor de tine, tată, mi-e tare dor!

Mama mea Viorica, a rămas perla bucovineană a casei.

Născută în satul Cupca-Cernăuți, la vârsta de 9 ani, orfană, a fost nevoită să fugă cu rudele în martie 1944. Ascunși prin munți, tracasați de organele de opresiune, s-a pierdut în satul Căvăran, jud. Caraș-Severin și, fiind o fată cuminte și muncitoare, și-a luat viața în piept reușind să-și întemeieze un cămin minunat. Pentru mine este mama cea mai frumoasă din lume. Este aceeași așa cum o știu eu de când eram copil. Și Doamne, cât este de caldă și bună! Nu a schimbat-o suferința, nu a schimbat-o umilința. A muncit, așa cum îi stă bine românului, pentru ca eu și sora mea să nu avem parte de neajunsuri.

Imediat după revoluție, am dorit să-mi cunosc rădăcinile, locurile natale ale părinților mei. Câmpurile de in înflorit ale mamei, toloaca, obiceiurile nealterate de crăciun, mireasma locului și acum le mai păstrez în suflet. Casa copilăriei nu mai exista, ci doar umbre ale trecutului care încă mai lăcrimează după ce a fost odată. Mama mea nici nu știa că mai avea o soră, care decedase nu de mult. M-am mândrit cu bunicul

*meu **Calistrat Irimescu,** azi considerat erou al românilor din zonă, mi-am regăsit verii, frații Teodorescu și dintr-odată m-am simțit bogată.*

Nu cred că poate să-și imagineze cineva câtă durere a lăsat în urma împărțirea României. Cine îmi poate da înapoi copilăria măcinată de politică și prejudecăți?

Dezrădăcinarea este cumplită, și pentru cei plecați și pentru urmași. Povara înstrăinării a fost dusă din greu și nu știu ce aș putea face acum pentru mama, pentru tata care nu mai este, decât să-i asigur că voi fi mereu în inima Bucovinei cu sufletul și gândul. Cred în reîntregire, cred în unitatea neamului românesc, cred în demnitatea umană căci nu se poate altfel. Nu suntem singuri, doar „Dumnezeu este român!"

Jocul istoric mi-a mutilat copilăria și viața. Iată un preț de care nu vor fi conștienți niciodată cei ce ne-au condus destinele.

De aceea sunt preocupată de arborele meu genealogic, de satul obârșiei, Cupca din Bucovina. Astfel am descoperit că primul paroh al comunei, Petru Plăvan, îmi este moș, el fiind rădacina puternică ce ne-a legat de acest loc.

*Unchiul meu, Plăvan Vasile, avocat și ziarist la Cernăuți, l-a avut naș pe prof. Ioan Nistor. A scris chiar o carte **„Boabe de lacrimi"**, o plachetă subțire cu întâmplări din acea perioadă, re-editată acum.*

Vasile Plăvan s-a născut la 24 noiembrie 1889, în comuna Cupca, județul Storojinet, într-o familie de țărani înstăriți. Avocat, gazetar și publicist a fost un entuziast și un idealist de o aristocratică noblețe sufletească, de distincție morală, de bunătate și necuprinsă omenie. La 49 de ani s-a stins, lăsând în urmă o luminoasă pildă de virtute, un nume de o rară puritate și un exemplu de adevărat românism.

S-a vorbit mult depre dezrădăcinare, despre suferința și lacrimile tăcute ale celor ce și-au lăsat în urmă vatra strămoșească, căutând în zadar „mlădițe de săcară".

Nu putem uita, nu avem voie să ne uităm rădăcinile. Trecutul revine, ne urmărește, ne amintește de cei care și-au lăsat „cuvântul" din dragoste pentru neam, în lupta pentru păstrarea identității noastre românești.

Vasile Plăvan a iubit mult țăranul român. Nu a uitat niciodată de unde plecase. Nu și-a uitat imașul și toloaca. A știut să fie prezent, printre țărani, printre elitele vremii, la fiecare eveniment.

Cei dezrădăcinați, au găsit doar boabe, „boabe de lacrimi", răzlețite într-o lume, poate rău întocmită, de noi, de sisteme bolnave, de mentalități otrăvite.

Așa a rămas și Bucovina, „o lacrimă" a neamului românesc, „o lacrimă" pe care o țin strâns în pumnu-mi de copil, ca să-i simt mângâiera. Țara Fagilor, locul mirific al cărturarilor al frumuseții pure, a creștinis-

mului înălțător.

Citind cele scrise de unchiul meu Vasile Plăvan, după atâția ani, am ajuns să cred că acele „bobițe", acel plâns, mi-a urmărit existența mea, a părinților mei.

Dacă Vasile Plăvan își găsea „săcara" înverzită, destinul familiei ar fi fost altul.

Și noi cei pribegi, am fost ca „nucul cel fraged" scos din rădăcină.

Istoria ne-a aruncat, ca pe niște străini, devenind venetici în țara noastră. ***„Dar când scoți din rădăcini nucul fraged și-l muți în alt loc, la început el își păstrează în sălașul său proaspăt verdeața sănătoasă a vieții. Gospodarul care se razimă pe această spoială de gând și nu grijește la vreme de pomul cu rădăcinile însângerate, bagă de seamă după un timp cum frunzele nucului se lasă în jos triste, îngălbenesc și apoi cad la pământ. Cu mâhnire vede că tulpina nucului închircește și prinde a se usca, se încredințează că pomul nu s-a prins, rădăcinile bolnave și necăutate la timp neavând puterea de a suge din mâna pământului binecuvântarea vieții."*** *scria Vasile Plăvan*

Asemenea nucului fraged mutat, mulți nu și-au putut găsi locul. Am rămas mereu în căutarea „sevei pământului strămoșesc". Soarta sau voia Domnului?

Mariana Gurza

Iubitei mele soții
~ Vanda ~
care a împărțit cu mine suferințele
pe cari mi le-a adus gazetăria

Nota autorului

Am făcut mănunchi din câteva fire culese pe postata unde au putut răsări în urma muncii mele de redactor și, după moartea regretatului ziarist Petre Cârsteanu, de prim-redactor la ziarul „Glasul Bucovinei", în serviciul căruia am robotit 13 ani, cei mai prețioși din viața mea.

Partea cea mai mare din bucățile cuprinse în aceste „Boabe de lacrimi" au văzut lumina zilei în ziarul „Glasul Bucovinei"; iar alta, în „Voluntarul Bucovinean", care apare acum în Cernăuți și luptă cu mari greutăți.

În cursul celor 13 ani de muncă în redacția ziarului „Glasul Bucovinei"am stăruit pentru întărirea elementului de baștină aici în Bucovina, pe temeiul credinței străbune în Dumnezeu, în cinste, corectitudine și mai ales în jertfă neprecupețită pentru interesele superioare ale Statului. M-am încredințat că meșteșugul scrisului zilnic mistuește puterile omului mai mult decât alte îndeletniciri.

Cernăuți, Noiembrie, 1936
AUTORUL

BOABE DE LACRIMI

Soarele coboară spre brâul de munți care se desprinde în zare, albăstriu și învăluit în ceață. Pe ogoarele fără holde pasc vite în cârduri; din când în când se aude glas trăgănat de fluer. Melancolia tomnatecă a miriștilor este alintată de razele soarelui care dă să scapete.

Pe drum de sat bucovinean trec șiruri de căruțe încărcate cu flăcăi cari se duc la Cernăuți să îmbrace haină de soldat împărătesc. E jale mare în tot satul.Descărcături de pistoale urmate de chiote năvalnice răscolesc văzduhul. Cei ce se desfac pentru trei ani din legăturile vieții de sat, cântă cu foc nestăvilit:

De m-a ține Neamțul bine,
El a face om din mine,
De m-a ținea Neamțul rău,
Frunza și codru-i a meu...

În acel amurg trist de toamnă din anul 1898 un copil de 9 ani trecuți culegea, singur-singurel, pe un ogor fire de săcară scuturată. Plângea înfundat și se tot pleca să ridice firul de săcară, cum îl zărea între țăpușele de miriște. Își pusese în gând să culeagă cu mâna sa măcar un pumn de fire de săcară, pentru a le sămăna în primăvară tot cu mâna sa. Cum în puținii ani pe cari îi avea îl ocolise bucuria și nu avusese parte să cunoască voia neîngrădită a sburdălniciilor, îi trăsni lui Radu prin cap, în frăgezimea minții sale, să încerce cu firele de săcară sămănate de el a întreba ursita sa dacă i-a făcut parte de noroc pe lumea asta. De trei ani rămăsese orfan de mamă, pe care și-o amintea cu atâta dor și durere, și-o amintea bună, blândă, duioasă, cum nu se găsea ființă de om în tot satul. De ce îi luase Dumnezeu fericirea desmierdărilor mamei?

De câte ori își aducea aminte de mama sa, Radu rar se întâmpla să nu plângă. A plâns de i s-au topit ochii când, într-o noapte neagră cu fulgere și tunete, s-a trezit din somn și moșul său care ședea în fața vetrii cu jăratic i-a adus vestea, fără nici un încunjur, că mama sa a murit la operație în Cernăuți. Deși brudiu, Radu a prins înțelesul și grozăvia știrii. Tot într-un plâns a ținut-o până în zorii zilei. De atunci parcă numai în lacrimi își mângâie zilele. Jocurile nu-l ispitesc și nici cu copii de seama sa nu se înzlojește. Cum culegea fire de săcară pe ogor, Radu văzu iar în privazul închipuirei sale icoana scumpă a mamei și de aceea porni să plângă.

Radu urma la școala din sat și învăța bine, numai cu socotelile nu se prea împăca. Era foarte scump la vorbă, totdeauna închis, aproape mut, însușire pe care învățătorul o constatase la copil cu oarecare îngrijorare. Era de o sensibilitate nespus de mare. Un cuvânt neînsemnat și fără nici un ascuțiș rostit cătră el de învățător pentru a-l smulge din tăcerea sa ciudată, ajungea ca să-l puie pe copil pe plâns neogoiat, să-l arunce în clocotul disperării. Radu de altfel se ținea mai mult razna de colegii săi. De obicei nu le spunea nimic, nici când îl cicăleau din cauza firei sale ciudate și îi vedea făcând lucruri neîngăduite și șotii. Nu se juca nicodată cu ei, pentru că nu se potrivea cu nici unul. Din această cauză nici nu era luat în seamă în clasă…

Într-o zi din aceeași toamnă Radu fu chemat de tatăl său, ca să-l întrebe dacă n-ar vrea să meargă la școală la Cernăuți. Întrebarea tatălui chemă în amintirea lui Radu mormântul mamei sale din cimitirul de la Horecea, pe care-l văzuse odată. Radu primi cu bucurie stăpânită să plece la Cernăuți, găsind mângâiere în gândul că va fi mai aproape de mormântul mamei iubite. Când fu să părăsească satul, era mai abătut decât cum îl știau ai săi, era mai scump la vorbă și cu privirile apăsate în pământ: îl săpa amarul despărțirii de locurile unde-și depănase firul zilelor de copil nemângâiat de nimeni. Era prima sa cunoștință cu sentimentul despărțirii de locul unde s-a pomenit pe lume. Radu nu uită să ia cu el o parte din firele de săcară pe care le culesese, pentru că pusese de gând să le samene pe mormântul maicei sale. Tăcut, cum îi era felul, porni din casă însoțit de tatăl său, în plânsetele sfâșietoare ale sorioarei sale mai mici de vârstă decât el. Pe la chindii se găsea în stația din sat.

Cu trenul care se opinti din greu să pornească, Radu părăsi satul. De la fereastra vagonului privi cu jale lunca, poiana și toloaca pe care nu odată i-a călcat piciorul, până ce toate se pierdură din câmpul vederii sale. În Adâncata se urcă în alt tren, unde văzu un preot, cu care tatăl său intră în vorbă. Radu înțelese că și preotul își duce la școală la Cernăuți doi copii. Mai târziu află cum se numește preotul și din care sat este. Se piti lângă fereastra vagonului și se afundă în tăcerea sa ciudată, privind încântat peste măsură la apusul de soare care învăluia totul cu o vrajă minunată, și la podoaba galbenă cu care toamna gătise codrul nesfârșit al Cosminului. Uitându-se înmărmurit, în huruitul copleșitor de monoton al roților de tren, la frumusețea amurgului bucovinean și a codrului, Radu simți cu oarecare plăcere cum i de păhuiesc gândurile cari îl puneau în

legătură cu realitatea din jurul său și, scăpând din cătușele acesteia, începu să viseze dulce și mângăietor.....

Se făcea că Radu se întorcea din țarină pe cărări umbrite de spice de săcară îndoite. Amurgul se lăsase peste sat. Holdele erau trecute de pieptul omului. Bătute alintat de zefir, se legănau încet într-un susur molcom. Cârduri de vite veneau de la pășune, mugind prelung ca să spargă tăcerea satului. Dintre ogoarele încărcate de roadă se desprindea, ca un farmec sfânt, doina ciobanului care și-a pierdut turma. O cânta din fluer flăcăul Toader Căprarul care se întorcea de la lucru cu carul cu boi. Cum în tot satul nu se găsea flăcău care să cânte doina ciobanului cu șartul lui Toader Caprarul, bătrâni și tineri se topeau în admirație pentru flăcăul acesta care tălmăcea cu foc jalea acestui cântec apucat din bătrâni.Valurile doinei pline de alean se revărsau peste sat și fetele se adunau botei și rămâneau în loc prăpădite ca să asculte cu ochii în lacrimi glasul fluerului. La rădăcina tufanilor din pădurici, licuricii își îmbiau lumina miraculoasă, podoabă cerească prinsă pe hlamida violetă a amurgului. Era atâta voe bună în sat și atâta mulțumire…

Visul lui Radu se spulberă cu iuțeala fulgerului când tatăl său îl scuturâ destul de bine pentru a-i spune că au sosit la Cernăuți. Se întunecase de-a binelea. După ce se dădură jos în stația Grădina-Publică, Radu și cu tatăl său apucară spre oraș. Ajunși la internatul de băieți români – ținta drumului lor – cei doi săteni găsiră poarta încuiată. Li s-a deschis cu ușurință și oameni buni le dădură adăpost.

A doua zi dis-de-dimineață Radu văzu că internatul are un cerdac lung de scânduri de brad, o ogradă destul de mare, iar la dreapta o grădină largă umbrită de un nuc rotat și de alți pomi. Mai mulți băieți, unii îmbrăcați în haine orășănești iar alții în cămăși albe ca omătul, își făceau ghetele în jurul unui scaun lung, în ogradă. Vreo câțiva stăteau pe gang. Dacă Radu se mirase mult că pe drumul de la gară până la internat auzise vorbindu-se numai limbi pe care nu le înțelegea, acum se bucură că îi auzea pe băieți vorbind numai în limba din satul sau. Prinse curaj să se apropie de ei și să intre în vorbă. Școlarii din satele Bucovinei îl întrebară, privindu-l cam de sus, din care sat este. După ce li dădu răspunsul, Radu s-a retras cu sfială.

Director al internatului era atunci un om potrivit la statură, mai mult bondoc; avea față plină și purta cioc. Se chema Constantin Ștefanovici. Acesta îl primi pe Radu fără nici o împotrivire și-i dădu

un pat în unul din cele patru dormitoare ale internatului. Tatăl său l-a înscris apoi în clasa a doua la școala primară din strada care astăzi poartă numele Generalului Prezan; după aceasta s-a înapoiat la gospodăria din sat, lăsându-și copilul în lumea nouă a orașului.

La început Radu nu găsi nimic neobișnuit în noul fel de viață. Se părea că îi place chiar disciplina internatului și viața nouă pe care o vedea în oraș, pentru că îi încânta brudenia cu atâtea lucruri noui. Dar când scoți din rădăcini nucul fraged și-l muți în alt loc, la început el își păstrează în sălașul său proaspăt verdeața sănătoasă a vieții. Gospodarul care se razimă pe această spoială de gând și nu grijește la vreme de pomul cu rădăcinile însângerate, bagă de seamă după un timp cum frunzele nucului se lasă în jos triste, îngălbenesc și apoi cad la pământ. Cu mâhnire vede că tulpina nucului închircește și prinde a se usca, se încredințează că pomul nu s-a prins, rădăcinile bolnave și necăutate la timp neavând puterea de a suge din mana pământului binecuvântarea vieții.

Asemenea nucului fraged mutat, Radu nu-și putea găsi loc în noua descălecare din oraș, pe care i-o hărăzise soarta. Sucul sănătos și curat pe care îl adusese în vinele sale din satul depărtat, începu curând să se învălurească în larma neprielnică a orașului, prinse a fierbe clocotind în jind nestâns după pământul și aerul pe cari le pierduse. În școală primară din Cernăuți Radu auzia toate limbile, numai pe a sa nu. Copii cari vorbeau alte limbi începură din prima zi a-și bate joc de vorba și portul său apucat din moși-strămoși. Îl durea aceasta, dar la nimeni nu putea găsi ajutor. Faptul acesta îl întristă și mai mult și-i întări sentimental singurătății și al părăsirii, cu care dealtfel făcuse prea de timpuriu cunoștință. Cum se înapoia de la școală la internat, Radu își învăța lecțiile. Era singurul lucru pe care îl făcea cu oarecare mulțumire. Apoi, pe când ceilalți copii se jucau în ograda și grădina internatului, el se retrăgea într-un ungher din sufrageria de sub sol, își punea pe masă firele de săcară aduse din sat și, privindu-le, plângea amarnic înfundat, neauzit și nevăzut de oameni. Era atât de părăsit și de nefericit! Firele de săcară îi rechemau în amintire, vii, zilele trăite în sat și dorul după murmurul apei, după tăcuta poiană cu gânguritul turturicei și după lunca în care în nopți cu lună asculta cântecul privighetoarei – îl stângea. Sufletul său pustiit de nădejdi era luminat de raza unui singur gând care-i ținea de urât și dădea, oarecum, înțeles vieții sale. Era gândul de a sămăna pe mormântul maicei firele de săcară culese din sat, spre a-și citi ursita din felul cum vor crește a.

După multe cercetări, Radu dădu în cimitir de mormântul mamei scumpe cu cruce de stejar, străjuit de un mesteacăn svelt. Era o toamnă frumoasă. După ce își ostoi plânsul, dădu la o parte crengile uscate și buruienele de pe mormânt. Apoi își făcu cruce, scormoni cu degetele țărâna de pe mormânt și sămănă, pe brazda sub care se odihneau oasele maicei sale iubite, firele de săcară. Tot cu degetele săvârși grăpatul. După ce a spus rugăciunea, porni mulțumit spre internat: înfăptuise ceace pusese de gând.

Dacă avea grije să-și învețe mai cu seamă lecțiile la germană, cu care avea de furcă, Radu purta în suflet, ca o comoară scumpă, chinul și nerăbdarea legate de răspunsul așteptat de la firele de săcară. Nu-l părăsia niciodată gândul de a afla ce ursită are pe pământ. Acest gând crescuse puternic și pusese stăpânire pe tot sufletul său. Mereu singur, mereu cu firea sa de gâcitură care nu poate fi tâlcuită, mereu tăcut, dus pe gânduri și sfios peste măsură, Radu trebuia să rabde a fi ținta spre care se îndreptau glumele înțepate și răutăcioase ale colegilor de școală de altă națiune. Aceștia nu-l suferiau și pentru că învăța bine și era lăudat, câte odată, de învățător.

Veni iarna cu sărbătorile Crăciunului și Sf.Vasile. Radu le petrecu trist în dormitorul internatului, unde rămăsese numai el, deoarece nu venise nimeni să-l iee acasă. Cum stătea în dormitor, se uita cu plăcere la fulgii cari cădeau din ceriul plumburiu și se gândea la viața sa de copil fără de bucurii și mângâieri. Ar fi voit să aibe și el un prieten, cu care să stea de vorbă deschis, destăinuindu-i necazurile. Nu putea înțelege de ce nu se găsește nici un copil care să-i priceapă amarul și obida. Deaceea când zăgazurile durerii strânse în sufletul său se rupeau, Radu se ascundea în locuri tăinuite, de obicei în sufrageria internatului, și se așternea pe plâns.

Radu găsi că primăvara de la oraș nu vine gătită cu atâtea podoabe ca cea din sat. Muguri crăpați și ceri albastru sunt și în oraș. Dar aici între ziduri nu se aude nici piruitul fermecat al privighetorii, nici cântecul ciocârliei din slavă și nici strigătul voios al cucului din dumbravă.

În sâmbăta Rusaliilor copiii de școală s-au dus la cimitir sub conducerea învățătorilor. De astă-toamnă Radu nu dăduse pe la cimitir. După serviciul religios, el se furișă din rândul școlarilor, îndreptându-și pașii spre mormântul mamei. Gândul la răspunsul firelor de săcară culese și sămănate de el îl chinuia pe creer ca un sfredel de foc. Oare cum va fi răspunsul? Pășia nesigur, cu capul în pământ,

păşia încetinel printre morminte. Teama din suflet îi se schimbase în groază, care-l ţinea încleştat fără milă. „Ce se petrece cu mine?“ Abia putu să spuie aceste cuvinte. Din când în când îi pătrundea în auz câte un plânset. Cu cât Radu se apropia de fundul cimitirului unde se găsea mormântul mamei sale, cu atât mai puternic, mai avan era tremurul ce-l măsura din creştet până în tălpi. Urechile îi vuiau de parcă se zbătea acolo un şivoi de munte. Limba i se uscase ca surceaua, încât n-o mai simţea în gură. Iată-l! Radu văzu vârful mesteacănului drept ca lumânarea şi-apoi umerii de la cruce. Inima prinse a-i bate cu atâta putere, încât parcă voia să sară din coşul pieptului. Picioarele abia îl puteau sluji, aşa de rău îl părăsiseră puterile. O leasă de păinjeniş venită Dumnezeu ştie de unde îi încurcă vederea. Deodată i se tăie pasul, fiori reci ca sloiul îl străbătură de-a lungul spinării şi de-abia îşi ţinea cumpăna. Radu încă nu putu desluşi ce este pe mormânt. Se apropie încet cu privirile înfipte în cărarea dintre cruci, tremurând ca paserea căzută în gura pisicii. Nu avea puteri să-şi ridice ochii. Se frământă ca pe frigare, se încordă din răsputeri ca să-şi arunce privirile pe mormânt. În sfârşit privi. Ce văzu, îl îngrozi: firele de săcară culese şi sămănate de el, nu răsăriseră.

„M-am născut să rătăcesc în lume fără noroc“, şi-a zis Radu, a cărui faţă îngălbenise ca lamâia. Răspunsul soartei era nemilos şi crud. Şi pe Radu îl podidiră lacrimile. Ştia cum că doar lacrimile îl vor întovărăşi în drumul vieţii, greu şi plin de ponoare…

Când umbrele înserării se lăsară asupra cimitirului, paznicii găsiră pe mormântul umbrit de mesteacăn un copil căzut în nesimţire.

PER ASPERA...

Câmpina, 5 Octombrie 1915

Rusia a trimis ultimatum Bulgariei. La fel a făcut Franţa şi Anglia. Situaţia Bulgariei este cât se poate de grea. Poate că Germanii o vor mâna la catastrofă. Românii aşteaptă cu o nervoasă atenţie răspunsul Bulgariei.

7 Octombrie

Încă nu se ştie răspunsul Bulgariei. Se zice că Rusii bombardează Varna. Oricum, în Balcani focul stă gata să izbucnească. Generalul englez Hamilton a debarcat cu o armată pe coasta Greciei.

Din „Universul“ aflu că în Bucovina se iau măsuri sistematice pentru stârpirea elementului românesc. E o veste dureroasă din cale

afară. Autoritățile austriece au ordinul, în caz că armata română ar năvăli în Bucovina, să deporteze în massă peste Carpați pe toți Românii cari au mai rămas în viață.

8 Octombrie

Relațiile diplomatice dintre Împătrita Înțelegere și Bulgaria sunt rupte. Guvernul grec de sub conducerea lui Venizelos a demisionat. Atitudinea Greciei este neprecisă. Despre noi se vorbește că mai așteptăm. Sigur însă nu știe nimene nimică.

Natura îmbracă a doua haină de toamnă de când se aude dialectica macabră a tunurilor. Această dialectică nu se resimte de oboseală, vocea ei se menține la aceeași înălțime, căci puteri noui sub formă de muniținni fabricate de știința omenească – o înviorează, ba îi ridică timbrul din ce în ce mai tare, mai obsedant. Națiunile care clipă cu clipă, încet, dar continuu, și-au întrupat geniul, energia în monumente de artă, în invenținni de tot soiul spre folosul omenirii, în poezie, în pictură, în arhitectură, se întrec acum să distrugă, parcă ar fi cuprinse de nebunie, produsele eforturilor lor din timp de pace. Vremile acestea, cari ni-i dat să le trăim, sunt cele mai lugubre, cum ne arată răbojul istoriei. Sufletul plin de milă și bunătate, iubitor de adevăr și dreptate este exterminat. Se pare că revine pe pământ era dinainte de arătarea zărilor creștinismului.

10 Octombrie

S-a împlinit un an de la moartea marelui Rege Carol I. În toate bisericile din țară se oficiază parastase pentru odihna sufletului său. În timpurile acestea de cumpănă se evidențiazăși mai covârșitor cât de strălucit conducător de țară și mare oblăduitor a fost Regele Carol I.

Când eram funcționar în gara Obor am avut fericirea să-l văd bine. Se înapoia din vizita pe care o făcuse pentru prima dată în Cadrilater. Era în fereastra vagonului și arăta cu mâna înspre grădina „Eliade Rădulescu“ Fața îi era încadrată de o barbă ca omătul, din ochii săi se desprindea o înțelepciune și o seninătate de măreție antică. Privindu-l cu un sentiment de rară înălțare, trăiam aevea fericirea ce mi-o dăduse Dumnezeu în ziua aceea, când întâlnii în cărarea vieții mele un erou de al lui Carlyle.

11 Octombrie

Ziua aceasta mi-a trecut greu. A fost posomorâtă, de aici și greutatea ce a apăsat pe sufletul meu. Belgradul a căzut în mâinile Austro-Germanilor. Cu toate că și-au apărat hotarul cu mare eroism și o pătimașă îndârjire, Sârbii au trebuit să-și părăsească scumpa lor capitală. Vestea aceasta ne-a adus multă durere. Atitudinea Bulgariei nu e cunoscută précis, dar se crede că va lua armele pentru a lupta alături de Germani. De altfel Ferdinand, țarul Bulgariei, spune cu emfază că e convins de biruința finală a Puterilor Centrale.

12 Octombrie

Toată ziua am fost trist. O ceață deasă și rece a plutit deasupra Prahovei. Vârfurile munților au fost ascunse în nouri de plumb. Codrului a început să-i îngălbenească frunza. O zi de toamnă adevărată.

...Și astăzi am trecut pe lângă casa pictorului Grigorescu. Casa aceasta luminoasă, clădită în stil românesc, a adăpostit pe cel mai mare pictor al nostru.

Astăzi ea stă tristă și însinguratecă; în ograda ei nu se vede nici un semn de viață. Vezi bine că nu, pentru că stăpânul ei a părăsit-o! Purtate de vânt, doar frunzele desprinse de pe copaci se așternîn ograda pustie. Și totuși odată casa aceasta era mândră că în ea se sbuciumau marea gândire și marea simțire a lui Grigorescu. Din cerdacul acestei case va fi privit el fermecătoarele apusuri de soare, pe care le-a prins cu mare măestrie pe pânzele sale, pentru a le da apoi în seama veciniciei. De câte ori trec pe lângă casa aceasta, mi se îndeasă în amintire carele țărănești trase de boi uscățivi de pe pânzele lui Grigorescu. Desigur că Grigorescu a iubit țăranul român și viața i-a cunoscut-o până în cele mai mici amănunte. El a găsit drumul care l-a dus la comorile tăinuite în sufletul țăranului. De aceea aceasta a fost atât de divinizat de pictor. Boii de pe pânzele lui Grigorescu sunt totdeauna uscățivi, pentru că aceasta cadrează cu viața grea a aceluia, căruia de obicei i se zice **talpa țării**. Nici un penel n-a redat mai divin natura și ceriul țării noastre decât cel al lui Grigorescu. Numai el a știut să pue pe pânză farmecul unui melancolic amurg din țara noastră.

14 Octombrie

Cum se lățește o rană necăutată cu mijloace profilactice peste tot corpul bolnavului, astfel războiul, rană a cugetării diplomaților,

cuprinde încet, treptat, câte o țară mai mult de pe rotogolul pământului.

Bulgaria a declarat război Serbiei – știre oficială. Ciocnirile au început cu toată furia. Fapta lașă a Bulgariei va rămâne oare fără sancțiunea cuvenită din partea omenirii? Misterul în care este învăluit guvernul d-lui Brătianu nu îngăduie nimăruia să conchidă cu precizie asupra atitudinii României. Tăcerea aceasta a scos pe mulți din pepeni. Cu toate acestea, soldatul român veghează la hotar, gata pentru orice. De peste Carpați și Molna vin numai vești de jale și durere.

La Salonic Aliații debarcă trupe, pentru a veni în ajutorul Sârbilor.

24 Octombrie

Zi însemnată. „Federația Unionistă" a ținut o mare adunare în sala „Dacia" din București, la care am luat parte și eu. Au rostit cuvântări înflăcărate Delavrancea, Take Ionescu, Grigore Filipescu, Octavian Goga, părintele Lucaciu și alții, cerând imediata intrare în acțiune alături de Împătrita Înțelegere.După adunare a urmat o manifestație frumoasă pe străzi. Autoritățile intervenind pentru menținerea ordinei, s-au produs ciocniri și busculade serioase. Manifestanții au fost, firește, și pribegi din Ardeal și Bucovina.

* *
*

Voluntarii ardeleni și bucovineni, cari prin gestul lor hotărât de patriotism curat și sincer, dădură lumii dovadă strălucită pentru unitatea sufletească a Românilor de pe ambele versante ale Carpaților, au fost incartiruiți în 1917 pentru organizare și instruire în taberele din satele Ceplenița, Buhalnița și Deleni din jurul orășelului Hârlău. Acolo se înființară cele trei regimente de voluntari ardeleni și bucovineni: 1 Turda, 2 Alba-Iulia și 3 Avram Iancu, sub comanda d-lui colonel Olteanu, astăzi distins general. În împrejurimile Hârlăului voluntarii români au fost instruiți luni dearândul de către ofițerii români, pregătindu-se pentru ceasul cel mare care avea să sosească.

În Decembrie 1917 sosi la corpul voluntarilor un grup de cărturari ardeleni și bucovineni, voluntari și ei, cari absolviseră instrucția în școala militară din Botoșani în compania de voluntari de sub comanda căpitanului Beldiceanu. Nouii elevi plotonieri fură întrebuințați la deprinderea soldaților voluntari cu metoda de luptă după instrucția

românească. Voluntarii avură, între altele, însărcinarea să păzească și să menție în acea parte a țării ordinea periclitată de armatele rusești care se găseau în plină debandadă.

Prin luna Martie 1918 mai mulți elevi și soldați am fost trimiși, după o alegere făcută de către comandanții de batalioane, la școala specială de mitraliere din Iași. Ne găseam sub mistica triunghiului morții, care ni se aciuase în suflet. Cu atât mai vârtos stăruiam să ne pregătim cât mai bine pentru împlinirea datoriei, muncind de zor. Abia ajunsesem să mânuim bine la școala din Iași mitralierele și grenadele, când sosi un ordin de rechemarea noastră la corp. În același timp veni ca un trăsnet și vestea despre încheierea păcii de la Buftea, care rupsese fășii din trupul sângerând al Țării, mutând bourii de pe locul unde străjuiseră mai multe veacuri.

În Iași aflarăm că una din condițiunile păcii de la Buftea este și disolvarea corpului de voluntari, a căror extrădare o ceruse dușmanul. Când zvonurile deslușiră tot mai mult condițiunile păcii de la Buftea, o jale de nedescris se lasă pe sufletele voluntarilor. Nu puteau înțelege această prăpastie ce suhnise atât de dureros între realitate și visul lor alintat de un șir de generații. Lovitura venise cu atâta cruzime, încât voluntarii la început nici nu credeau că se dărâmase pentru o clipă, visul cel mai scump al neamului.

Pe o noapte neagră și pâcloasă coborârăm spre gara Iași pentru îmbărcare. În orașul abătut nu întâlneam decât patrule și sentinele. În atmosferă pluteau parcă sufletele celor 800 de mii soldați cari ne șopteau că ei nu înzădăr îngrășară pământul țării cu sângele lor. În clipele acelea de grea cumpănă pentru Țară desperarea și obida era mare, dar încrederea în dreptatea imanentă nu dispăruse. În gara Iași voluntarii deprimati începură să-și descarce aleanul, cântând doine trăgănate. În noaptea ceea răsunară în capitala Moldovei doinele ardelenești, frumoase și fermecătoare, răsunară cântate cu mare foc de voluntarii stânși de dorul după Ardeal și Bucovina. Un sergent distins pentru acte de mare bravură a cântat, înconjurat de un grup de voluntari cari îl acompaniau, o doină care se aude în Ardeal:

De-ar fi trăsnit Dumnezeu
Muntele de la Brașău
Talpa leagănului meu,
Să nu se legene nime,
Om nefericit ca mine,
Că n-am avut nici un bine.

Ajunși la Hârlău, aflarăm despre disolvarea definitivă a corpului de voluntari. Știrea aceasta o primirăm chiar în Săptămâna Patimilor. La despărțire d-nul general Olteanu într-o cuvântare înflăcărată ne-a încurajat să ținem sus frunțile, în bătătura de la Hârlău voluntarii urmând în curând să se adune iarăși spre a purcede să sfarme pentru vecie cătușele robiei.

Voluntarii se răspândiră în toate părțile în preajma Paștilor din 1918, sperând în dezolarea lor să-și afle un rost pe lume. Unii ofițeri cum au fost Ghișa, Bufnea ș.a., au înfruntat toate pericolele strecurându-se printre armatele bolșevice din Rusia până în fundul Siberiei la legiunea cehoslovacă-română, unde au luptat vitejește împotriva armatelor bolșevice.

Ofițerul bucovinean Pițul sub numele de Petaleanu, la demobilizare în 1918 a plecat cu regimental său în Capitala ocupată încă de inamic, expunându-se pericolului de moarte, numai ca să contribue și el la ridicarea moralului scăzut al camarazilor săi din cauza păcii de la Buftea. Inamicul german, aflând că ofițerul Pițul este de fapt fost supus austriac, luase hotărârea să-l extrădeze autorităților austriace. Soarta a voit ca tocmai atunci să se producă prăbușirea armatelor centrale, încât ofițerul bucovinean a putut scăpa cu viață.

* *
*

E luna Mai din 1918. În Basarabia din pricina zăpușelii ce nu mai contenește, iarba este uscată sfarog, holdele sunt închircite, iar frunza porumbului e arsă și adusă de margini în luptă cu seceta. Albastrul zărilor este spălăcit și cât cuprinzi cu ochii, în toate părțile, nici o pată de nour nu vezi mijind. Doar câte un vârtej de praf, răscolit de trăsurile de pe drumuri, se ridică cenușiu în aer….

Peste meleagurile Tighinii se lasă amurgul cu farmecul și răcoarea așteptată. Verdele fraged al naturii își pierde, treptat, tonul și melancholia vioriului se așterne peste toate.

Spre apus de Tighina se-ntinde satul Borisovca. Sunt puțini Moldovenii din el. În satul acesta s-au dat lupte crâncene între Români și bolșevici, pentru ocuparea Tighinii. Cetatea din Tighina era un puternic punct de sprijin pentru forțele bolșevice și nu fără jertfe a putut fi luată de soldatul roman. Locurile acelea sunt stropite cu sânge de al soldatului nostru, sunt sfințite cu sângele său vărsat în iureș vitejesc, pentru a readuce la moșia noastră Basarabia, bogatul ogor

al Basarabiei, răsluit pe nedrept de Ruși. Și nu poți trece fără să nu te înfiori pe lângă brazda încă proaspătă de pe mormântul acelora care și-au pus tot sufletul în faptele lor, ca pământul străjuit și apărat cu îndârjire de arcașii lui Ștefan cel Mare să fie readus sub oblăduirea noastră.

Stăpânit de gânduri negre – abia se încheiase pacea de la București – mă pornesc, așa fără țintă, pe șoseaua ce duce spre Bolboaca. Eram probeag și doar gândurile îmi țineau de urât, nu mai gândurile în acele momente îmi dădeau mângâiere și forță, să-mi port, cu fruntea sus, crucea ce apăsa greu pe umeri. În acel asfințit de soare am luat-o singur prin sat în sus – lucru cu care mă îndeletniceam adesea. Aveam o ocupație plăcută, când stam să privesc, sub feluritele ei fețe, viața, vâltoarea vieții ce se străduia să spele petele roșii de sânge, lăsate de războiu, dar care îndărătnice, nu-și ștergeau urma, vrând parcă anume să sape cât mai adânc în creer păcatul pe care-l trăise omenirea.

Ori unde îmi aruncam privirea, vedeam urme de ale războiului: case pustii cu acoperișul scrijelat, schelete împrietenite cu bucăți de obuz la margine de drum, pomi cu tulpina retezată sau cioplită de oțelul tunului, sărăcie în ogrăzi, livezi tăiate de tranșee, cruci presărate prin sat, cai numai oase.

Stihiile războiului își puseseră și-n acele părți pecetea. Ici-colo vedeai câte un gospodar batrân care se trudea să dreagă ce bruma îi mai rămăsese pe urma furiilor războiului. Sudorile amestecate cu lacrimi, paloarea de pe față, crisparea buzelor, ochii necăjiți îți spuneau de durerea unui om care își vede la bătrânețe părăduită munca de o viață întreagă. Munca! Ce tâlc dureros are ea pentru țăranul harnic! Un lucru pe care l-a agonisit în sudori, este crescut, oarecum, în sufletul țăranului. De aceea când îi este smuls, i se duce și o parte din sufletul său cu acel lucru.

Cum pășeam pe drum, un cântec frumos a-nfiorat tăcerea serii ce se lăsase de-abinelea. Cântecul venea din sus, dinspre țarină, și se deslușea din ce în ce mai bine. Era atâta duioșie în el, atât alean stingher că m-am oprit locului să-l ascult. Se cunoștea că nu era cântec românesc. Rusoaice veneau cu sapa de-a umăru de la prașilă. Un ciopor de fete se desfășurase de-acurmezișul drumului și se mișcă alene cântând în două voci, prin mijlocul satului.Eșiau femeile la porți de ascultau împietrite acel cântec de jale.

Cântecul de mult se pierduse în vale ci eu tot stam pe loc ascultând melodia ce-mi rămase în auz. Și multă vreme m-a urmărit

acea vrajă a cântecului de stepă. Se născuse în pustiul stepei, căci trăgănările lui prelungi și stridente aminteau imensitatea stepii cu monotonia obositoare. Acolo pe stepă, în cântece de acestea își varsă amarul inimii cazacii. Și cum vremurile au urzit ca straja Moldovei de la Nistru să dea până la Prut, lăsând cu nestânsă durere o parte din hotar în sama străinului, acesta hâlpav s-a sforțat să dea cu sila acelui colț de Moldovă tiparul său, felul de viață al său.

Dar duhul acelora cari dorm somnul de veci în acel pământ, s-a împotrivit opintirilor dușmanului. Și cu toate că acesta a gospodărit, după năravul său, un veac și mai bine între Prut și Nistru, nimic nu l-a ispitit pe Moldovean să-și schimbe datinile. Moldoveanul legat de glie a rămas acelaș. Cântecul său de jale nu l-a dat pe cântecele rusești.

De departe, din fundurile Ucrainei, luna își arăta discul roșu, învăluind în taină satul. La tabăra de lângă cetate soldații dorm în jurul vetrelor de foc. De undeva se desprinde o doină oltenească, zisă din caval. Nimic nu se mișcă, drumurile sunt pustii, doar vre-un câine latră din cand în când. Pe coama cetății Tighina, mândru, cu arma la umăr, pășește soldatul român: straja Moldovei e iar la Nistru!

DOUĂ LUMI

Getei

Ion Hangan era cunoscut în tot satul ca om gospodar, harnic și strângător ca albina, cu simțul de dreptate desvoltat peste măsură și cu frica lui Dumnezeu. Dar avea și o meteahnă: era încăpățânat de n-avea păreche în tot satul. De aceea nici nu-i mirare că nu se afla om care să-i intre în voe.

Hangan se scula totdeauna cu noaptea în cap, grijea de vite și apoi deretica prin ogradă. Se făcea foc și pară dacă se-ntâmplă să nu găsească fiecare lucru la locul său. Îi plăcea ordinea și curățenia și se străduia să-și deprindă și copiii să se împrietenească bine cu ele. Dar copiii, cum îs copiii! Gândul lor zvâcnea în buestru după îndemnul sănătos al anilor brudii, ocolind cam sfaturile înțelepte și folositoare ale tatălui lor înfipt în obiceiurile apucate din bătrâni. Copiii lui Ion Hangan urmau la școală și aici învățaseră a cunoaște multe din tainele cari îl înconjoară pe om.

Încă din copilăria sa, peste care se așternuseră mai bine de 40 de toamne cu frunza îngălbenită, Ion Hangan legase prietenie

mare cu deprinderea de a umbla Duminicile și sărbătorile la sfânta biserică. În locașul Domnului auzise el, în scurgerea anilor, multe lucruri și sfaturi frumoase și folositoare din predica spusă cu tâlc de către păstorul sufletesc al satului. De câte ori se întorcea de la biserică împreună cu nevastă-sa acasă, Ion Hangan se simțea ușor ca vărguța și era foarte mulțumit în sinea lui. De la biserică prinsese el înțelepciunea: dacă îți face cineva rău, tu să-i răspunzi făcându-i bine, că torni foc atunci pe el.

Oamenii din satul revărsat pe malul Siretelului îl știau pe Ion Hangan că umblă numai pe căile arătate de biserică fiind mulțumit totdeauna cu aceea ce i-a adus munca sa îndesată și i-a dat bunul Dumnezeu. Primăvara, pe vremea plugului, Hangan înjuga cu gândul la ajutorul Celui de Sus, mulțumind pentru spor la desjugat. După ce tăia cu fierul plugului brazda neagră a ogorului, Hangan arunca tăcut și plin de nădejde sămânța cu mâna sa peste brazdele lungite. Când copiii săi sfârșiau cu grăpatul și ogorul sămănătorului era numai bulgărași rotunzi, gospodarul își făcea cruce, spunea „Tatăl nostru“ și bătea mătănii pe ogor, rugând din adâncul sufletului pe bunul Dumnezeu să-și trimită harul asupra brazdei sămănate. Așa era Ion Hangan.

.....

Soarele mai are două sulițe până să se coboare în tihăraele după coama munților viorii. Razele cari au dogorit peste zid holdele înspicate, dau răgaz muncitorilor din țarină să răsufle mai ușor. În amurgul care se furișează pe îndelete în sat, se aude deslușit cântecul neastâmpărat al cârsteilor. Din depărtări, răzbate, spintecând liniștea-nsnerării, câte un muget prelung.

Ion Hangan cu ai săi grăbește să sfârșească prașila a doua a porumbului verde întunecat. Îndoiți puțin de mijloc, muncitorii strâng în mâinile trudite codăriștea sapei și taie fără milă buruiana ca s-a îndesat între popușoi. Toți tac. Se aude nimai hârșâitul uscat și grunzuros al sapelor care doboară buruiana neflositoare.

De după un grueț se ivește copilul cel mai mic al lui Ion Hangan, apucând pe o cărăruie spre ogor. El stă să sfârșească anul al 6-lea la școala din sat. Este un băiat desghețat, dar nu prea pe placul tatălui său, deoarece prea mult „stă cu nasul în cărți“. Înapoindu-se de la școală, Toderiță s-a dus și el la ogorul cu prașila, cu gândul să se întâlnească poate cu ștrengari de sama lui. Ion Hangan, văzându-l, mi ți-l ia din scurt pe Toderiță:

„De ce n-ai luat și tu, măi ulițarnicule, o sapă ca să ne ajuți la prășit? Uite că soarele e gata să sfârșească drumul pe care l-a făcut pe ceriu în această zi de vară, și noi mai aveam încă până și încheiem cu prășuitul. Mi-ar fi prins bine dacă și tu ai fi tras cu sapa. Pleacă. Și așa am puțin folos la gospodărie din tine".

Toderiță, căruia numai sapa nu-i era în cap, a socotit că acuma are un prilej potrivit să-l tălmăcească tatălui său povestea cu „drumul pe care-l face soarelui".

„Tată, ai spus că soarele a făcut un drum, adică s-a mișcat pe ceriu".

„Da' ce, tu n-ai ochi?" răspunse Ion Hangan. „N-ai văzut niciodată soarele răsărind deasupra codrului din zare? Vezi bine că el se urcă domol, în pas de moșneag, deasupra codrului, ajungând la amiază la răscrucea cerului. De la amiază înainte pornește iar la vale. Când ajunge în partea cealaltă a cerului, la cingătoarea munților, îl apucă oboseala de atâta umblet și se duce și el să se culce, pentru a doua zi s-o apuce iar la drum. Așa i-a dat lui Dumnezeu!"

Toderiță a ascultat până la sfârșit porogania tatălui său care trăgea mereu cu sapa. Apoi cu binișorul a început să-i vorbească așa cum știa el despre soare de la școală.

„ Uită-te, tată, soarele nu se mișcă, ci stă locului. Nouă numai ni se pare că el se urcă după codru, se înalță pe ceriu și apoi coboară, ca să se ascundă după munți. Toate acestea sunt numai o părere. Nu soarele, ci pământul pe care stăm se mișcă; după niște legi minunate, pământul, care este rotund ca un măr turtit puțin la coadă și vîrf, se mișcă în jurul osiei sale odată în 24 ceasuri, pe când soarele stă nemișcat.Iar într-un an pământul face drumul crugului său, cum cer legile așezate de Dumnezeu. Domnul învățător ne-a învățat aceasta în școală".

Ion Hangan văzând că fiul său încearcă să-l învețe pe el despre legea soarelui și pământului și să-i întoarcă cuvântul, – s-a pomenit pe jăratic."Cum de cutezi să-mi spui mie povești de acestea luate din nouri? Pe mine vrei să mă tumănești că soarele stă locului, de parcă eu aș avea pahuele pe ochi? Măi Toderuță, văd că ești tare obraznic și ai purtări rele. Da' lasă că ți-oiu eu gărgăunii aceștia din cap, copil fără creștere ce ești! Păcat că te-am dat la școală! Du-te de pe ogor să nu te mai văd, nemernicule!" Și odată Ion Hangan a ridicat sapa să-și pilduiască fiul.

Toderiță, văzând că tălmăcirea pe care a făcut-o despre legea soarelui, a trezit o furtună așa de mare în sufletul tatălui său, aștepta

să se deschidă pământul ca să-l înghită. S-a dus de pe ogor plângând, neputând înțelege ce purtare necuviincioasă a avut că l-a supărat așa de tare pe tatăl său. Era încredințat că în școală a învățat numai lucruri adevărate și folositoare.

Pe când bătrânul și fiul se despărțiră străini la gând, fără punte de înțelegere între ei și fiecare cu lumea sa, soarele scăpătase ca să arunce umbră asupra neînțelegerii dintre cele două….lumi. Jos în luncă o privighetoare începu să cânte….

VALEA MOLDOVIȚEI

În vremurile acestea de trudă fără răgaz atât pentru cărturari cât și pentru plugari – trudă cerută de la toți cei ce năzuim întru consolidarea morală și materială a scumpei noastre Țări – te hotărești ușor, dacă ți se dă prilej, să pui mâna pe toiag și să-ți îndrepți pașii spre locuri prielnice a-ți aduna gândurile de prin podgheazuri și a-ți încălzi simțirea în oaze cari păstrează urmele vitejiei și vredniciei drepcredincioșilor noștri voevozi. În munții Bucovinei sunt mărturii strălucite de înfăptuire și trăire dătătoare de „legi și datini" a voevozilor moldoveni în fața cărora te cutremuri de evlavie, te închini și te înalți.

Pe valea Moldoviței – vestită astăzi în străinătate prin calitatea bradului de rezonanță – industria lemnului nu este adormită. Aici se taie și brazi tineri cari constituesc materia primă a celulozei și cari sunt foarte căutați de fabricile din strainătate. Celuloza se trimite în străinătate, unde este întrebuințată la fabricare hârtiei, a mătasei artificiale și chiar la pregătirea prafului de pușcă. Menționăm că la trimiterea peste graniță a acestei materii prime Românul nu contribuie decât aproape numai cu mânuirea țapinei, la propriu și figurat. Folosul rezultând din această operație economică îl trag intermediarii, tot ei. De aceea s-au oploșit în cârd mare pe locurile acelea.

Dar valea Moldoviței are însemnătate covârșitoare prin faptul că ea a fost îndrăgită de voevozii Moldovei cu trecutul sbuciumat și plin de învăluiri. Aici au ales ei loc de închinare și preamărire a îndurării lui Dumnezeu. În satul Vatra Moldoviței, așezat în această vale, stă ca o mărturie sfântă pentru pietatea voevozilor noștri, mânăstirea Moldovița, ctitorie a lui Petru Rareș. Mari prin gând și simțire, voevozii români mânuiau buzduganul cu focul dragostei de neam neprecupețite pentru a-și apăra hotarele și, feriți de orbirea mândriei și de ambițiuni meschine, ridicau mânăstiri pe cari le înzestrau cu cele mai alese frumuseți artistice și cu moșii întinse, mânăstiri în cari

împreună cu norodul înălțau, cu credință neclintită în oblăduirile Celui de Sus, rugi de mulțumire.

Drumețul care intră în ograda mănăstirii Moldovița este vrăjit de pictura care împodobește zidul mănăstirii până sub streșină. Cum ai pășit în pridvor, atențiunea îți este pironită de chipul Maicei Domnului cu pruncul sfânt în brațe deasupra ușii de intrare în biserică. Te oprești cuprins de admirație în fața acestei strălucite realizări de penel, de a cărei concepție artistică rară se vorbește aât de puțin astăzi. Artistul a dat expresie măiastră misterului divin care aureolează chipul Mamei fericite și nevinovate, pe care o vedem și acum, după scurgerea a patru veacuri, stăruind a rămâne pe perete, fermecătoare în măreția covârșitoare a pietății și ferită de preocupările profane cari colcăe în sufletele celorlalți muritori. Obrazul drept al Maicei Domnului lipit în fericire negrăită de căpșorul pruncului divin, gura întredeschisă puțin și umbrită de o ușoară durere eterică, frumusețea palidă a feții și capul înclinat cu o grație care îți aduce aminte de femeia de pe pânzele Renașterii italiene – toate sunt învăluite într-o atmosferă de resemnare dumnezeească și de cucernicie înălțătoare. Maica Domnului dela mănăstirea Moldovița este o minune artistică de care trebuie să ne mândrim, pentru că ea întruchipează cea mai înaltă și inspirată creațiune de artă de acest fel în Țara noastră. O minune fără seamăn este fresca întreagă a mănăstirii Moldovița, pe care trebuie s-o cunoaștem cât mai bine. Ea ne vorbește în singurătatea munților de vrednicia, cinstea și cucernicia voevodului Petru Rareș.

În ogradă și în lăuntrul mănăstirii te întâmpină o curățenie pilduitoare, maica stareță având grije deosebită pentru dereticare. Din anul 1931 maicele privegheză în rugăciuni în mănăstire și dau lămuriri drumeților cari abat pe acolo. Gospodăria mănăstirii este modestă, dar vrednicia știe să biruiască greutățile. Turnul mănăstirii în care au fost așezate clopotele, sub păstorirea conștiincioasă a părintelui Lucan, a slăbit din pricină că timpul a ros din el vreme de 400 de ani. Este adevărat că pe din afară turnul arată sănătos, pe din lăuntru însă s-au ivit crăpături primejdioase care trebuesc drese neapărat și fără întârziere.

Spre răsărit de mănăstirea Moldovița se află la o depărtare mică o rămășiță din ruinele vechei mănăstiri Moldovița, care a fost ridicată de Alexandru cel Bun. Din ctitoria de acum 600 de ani mai vezi astăzi doar niște frânturi de zid părăsit, unde se scarpină vitele și se plimbă gâștele. Ruinele acestea luptă cu vremea care vrea să

le înghită de istov, pe muchea unui dâmbac. În vale curge Ciumârna murmurând ca pe vremea lui Alexandru cel Bun și povestind de vremile cari au fost, când liota străinilor nu vermuia ghiftuită pe meleagurile acestea. Te doare inima când vezi părăsirea în care se află zidurile acestea și că nu se găsește cineva să puie în jurul lor un gard măcar.

Când drumețul ohavnic pe aceste melaguri se oprește în oaze de acestea cu urme scumpe de ale trecutului npstru, își dă socoteală că trebuie să ridice capul fără îngâmfare, să respire în toată libertarea aerul din munții noștri purtători de bogății și să se înalțe ascultând glasul străbunilor care vine din depărtări de veacuri și găsește răsunet în sufletul său. Deaceea nu-ți pare rău că ai făcut un popas la mănăstirea Moldovița, care-ți grăește de trecutul nostru bogat în oameni și fapte mari și te îndeamnă să-ți faci și tu datoria, sporind pe cât se poate creația cinstită și curată a Românismului…

În amurgul zilei de August se revarsă peste satul tăcut glasul clopotelor de la mănăstire. Chemarea duioasă și prelungă a clopotelor se distramă în munți, trezind singurătățile din somn. Pe valea Ciumârnei un țăran cu țapina pe umăr își ridică pălăria și-și face cruce.

DIONISIE MITROFANOVICI

În rândurile învățătorimii din Bucovina s-au produs goluri cari cu greu vor putea fi umplute. Astăzi în satele bucovinene nu e mare numărul luminătorilor din seria celor de dinainte de războiu care a stăruit cu osârdie și tragere de inimă, ca să samene sămânța culturii și să spargă paragina ce se împotrivea cu îndărătnicire. Îngrijită cu mare atenție, această sămânță a încolțit, a crescut învoaltă și a dat roade, pentrucă fusese primită de un pământ tânăr cu mari posibilități de germinare.

Un semănător, un luminător sătesc de această categorie a fost Dionisie Mitrofanovici, directorul școlar din comuna Cupca. Satul acesta cu vatra revărsată pe ambele maluri ale râului Siretel, înspre miază-zi întinzându-se pe o coastă de deal presurată pe alocuri cu pădurici îmbietoare, își poate urmări, pe pânza trecutului, firul obârșiei până pe la 1400. Pe creasta dealului stă biserica veche, a cărei siluetă melancolică se poate distinge dela mari depărtări.

În satul acesta de țărani români neaoși, cu respect pentru obiceiul și portul străbun, cu cântece de fluer jalnice și vesele, cu clăci în toamnele frumoase, cu strigături de horă, cu descântece felurite și cu bocete duioase, a descins în anul 1893 directorul școlar Dionisie

Mitrofanovici. Era înalt la statură, sulce și limpede la vorbă, smead la față, de o bunătate sufletească rară, extrem de conștiincios în îndeplinirea datoriei profesionale și iubitor de muncă fără reclamă. Activitatea sa școlară era egalată de cea extrașcolară, care de asemenea a fost bogată și prosperă. Dionisie Mitrofanovici a introdus în comuna Cupca o bancă populară (sistem Raiffeisen) pentru a feri pe săteni de cămătari. A povățuit neîncetat pe săteni să se ocupe cu albinăritul și să-și planteze pomi roditori aleși în jurul casei, dând însuși pilde frumoase de aplicare pe teren a teoriei sale. Tot la îndemnul acestui neuitat luminător, sătenii din Cupca au învățat a se folosi de rase frumoase de găini, rațe și gâște, precum și de vite cornute alese. De atunci s-au introdus în Cupca vitele cornute de rasa Simmental, cu cari sătenii sunt foarte mulțumiți din cauza folosului și frumuseții acestui soiu de vite.

În satul pe atunci cu țărani înstăriti cari aveau gospodării frumoase și porniri pentru cruțare, Dionisie Mitrofanovici a fost primit cu mare revărsare de bucurie. Cu priceperea de cărturar care năzuia să culeagă pe ogorul activității sale roade trainice, acest dascăl adevărat a desprins imediat din turmă mlădițele țărănești ai căror muguri promiteau. Întreținând legături strânse cu viața și traiul sătenilor, cu bucuriile și durerile lor, știa ce-i doare și oblicise cum să-i îndrumeze.

Obiectivul său principal a fost de a primeni viața satului, de a arăta foloasele învățăturii. Cu puterea cuvântului său așezat și înțelept i-a convins în scurt timp pe țărani să-și trimită copiii mai departe la liceele din Suceava, Rădăuți sau Cernăuți. Și într-o zi de toamnă plecară la licee o serie de băeți din Cupca. Firește că noutatea aceasta cu plecarea școlarilor la liceele din,,străini", a produs mare senzație în sat și a fost comentată mult și viu. Plânsul mamelor care se despărțeau de odoarele lor, a avut nevoie de mângâieri îndelungate până să se aline.

În vremurile acelea de obidă nu era nici o punte de legătură sufletească între satele și orașele Bucovinei. Țăranul se apropia cu sfială, cu teamă ereditară, oarecum, de viața și diregătoriile orașelor bucovinene, știind din empirism că acolo cuvântul său nu este auzit. Dar-mi-te să-și trimită odrasla „între străini"!

Totuși, cupcenii încălziți și îndemnați de vorba cuminte a directorului Dionisie Mitrofanovici, s-au hotărât să ia contact cu lumina și viața din orașe, sperând ca vremea să le aducă rezultate bune. Așa porniră la Suceava școlarii Dimitrie Slănină, Petre Bolocan și Vasile Dușceac însoțiți de părinți și director. Au plecat apoi Vasile

Bolocan la școala primară din Rădăuți, Vasile Plăvan la școala primară din Cernăuți, George Dușceac, Gheorghe Bolocan și N. Tărâță la liceul din Suceava. Boabele aruncate de sămănătorul Dionisie Mitrofanivici au fost sortite să dea roade frumoase, spre marea mulțumire a sămănătorului cât și a sătenilor. Școlarii cupceni plecați la învățătură cu sentimenul nostalgiei sunt astăzi, după ani de muncă încordată, d-nii: Dimitrie Slănină, funcționar superior la C.F.R. în București; Petre Deleanu, preot în Straja; Dr. Vasile Dușceac, medic veterinar primar în Siret; Vasile Bolocan, inspector adiministrativ, fost prefect de poliție în mai multe rânduri în Cernăuți și actual chestor de poliție în același oraș; Vasile Plăvan, avocat și ziarist în Cernăuți; George Dușceac, preot și director de liceu în Siret; Gheorghe Bolocan, director școlar în Volcineț. Tărâță, un eminent elev cu mari promisiuni, a fost băgat cu anasâna de jandarmi în rândurile armatei austrice și a căzut apoi pe front pentru o cauză despre care știa că nu este a sa.

În cursul anilor de studii când veneam de sărbători acasă, liceeni cu capul doldora de vocabule latine și eline, căutam să-l vedem pe luminătorul satului. De obicei ne întâlneam întâiu la biserică. De aici neuitatul Mitrofanovici ne învita cu bucurie și dragă inimă în casa sa patriarhală cu cerdac bătrânesc de jur-împrejur, străjuită de un șir de plopi. Așezată nu departe de biserică, casa directorului Mitrofanovici era adumbrită de un pomăt cu arbori de felurite soiuri, tot operă a mult regretatului îndrumător al cupcenilor. De sărbătorile Crăciunului și Paștilor eram aproape oaspeți nelipsiți ai lui Dișcu, – familia îi dăduse acest cognomen pe care îl utilizam și noi – și ai doamnei Mitrofanovici. În casa aceasta foarte ospitalieră se încingeau discuții în jurul problemelor naționale bucovinene – cum erau ele înainte de războiu – Dișcu argumentând bogat și solid de ce învățătorul este obligat să se dedice îndrumării sătenilor cu orice jertfe cât de grele, chiar dacă sătenii conservativi din obișnuință nu totdeauna apreciază la justa valoare această activitate desinteresată a dascălului. Într-o atmosferă de prietenie și cordialitate, membrii familiei lui Dișcu împreună cu liceenii cupceni discutau valorile literaturii române și germane, făceau apoi muzică instrumentală și vocală etc. Aceste șezători ne-au dat prilej să-l cunoaștem și pe pedagogul Dionisie Mitrofanovici, care era în curent cu cele mai noui idei aplicate în domeniul pedagogiei. Încât părăsind căminul ospitalier al lui Dișcu, ne duceam îmbogățiți cu impresii noui despre calitățile excelente ale îndrumătorului,

Fugaces labuntur anni!

Dionisie Mitrofanovici a trecut apoi în rândul pensionarilor, dar n-a încetat a continua activitatea sa extrașcolară. După un timp a părăsit satul Cupca, unde a lucrat cu succese foarte frumoase în multe domenii de interes obștesc, personal fiind sortit să încerce desiluzii grele cari n-au stat în nici un raport cu activitatea desfășurată și calitățile sale alese.

Astăzi nu mai este casa bătrânească a lui Dișcu, târnăcopul vremii scoțând-o din temelia pe care s-a răzimat atâția ani! Când treci pe lângă locul acela, unde a stat casa bătrânească a luminătorului stins, casă în care au germinat atâtea idei și îndemnuri pentru binele sătenilor, te copleșește o tristețe profundă. A trecut în împărăția tăcerii eterne Haritina Mitrofanovici, destoinică gospodină și sufletul casei ospitaliere care nu mai este. Încărcat de povara anilor, Dionisie Mitrofanovici, pildă de caracter integru, vrednic luminător de sat, dăltuitor stăruitor la opera propășirii rurale, exemplu de cinste – s-a stâns în Noembrie 1933, într-o zi de iarnă viforoasă, în Cernăuți. A fost înmormântat la Rădăuți lângă fiul său, Costică. Corul plugarilor din Cupca, de sub conducerea neobositului paroh Constantin Grigorovici, i-a adus ultimul omagiu de stimă și recunoștință din partea satului pe care l-a îndrumat aproape 30 de ani. *Fugaces labuntur anni!*

CLIPE ÎNĂLȚĂTOARE

(Cu prilejul apariției numărului 2000 al ziarului „Glasul Bucovinei")

Iată-ne ajunși pe o culme, unde după un urcuș anevoios cu largă irosire de energie – ne putem odihni o clipă. De când am pornit cu entuziasm juvenil pe drumul acesta al străbaniei pentru cultură și progres, soarele a două mii de dimineți ne-a găsit mereu cu creerul, nervii și mușchii încordați în efortul de întrupare a unei idei, spre care tindem. *Ideea* aceasta ne luminează sufletul și calea, ne galvanizează forțele și zi de zi muncim cu drag pentru transpunerea ei în realitate palpabilă.

Muncitor în redacția ziarului „Glasul Bucovinei", mă cred îndrituit să-mi arăt profunda mea bucurie că acest ziar românesc din Bucovina a ajuns să-și prăznuiască apariția a 2000-a; acest reconfortant fapt, primul de acest feliu în ziaristica românească a acestui colț de țară, trebue să producă în sufletul oricărui Român o nestăpânită bucurie, pentrucă el concretizează o etapă strălucită

de muncă națională întru desțelenirea culturală a unui ogor înăbușit atâta vreme de bălăriile paraginei patronate de fosta stăpânire străină.

Azi, când iau parte la această prăznuire culturală, îmi trece prin lumina amintirii, cum se părândă scenele pe ecranul unui film, munca meticuloasă desfășurată zi de zi în redacție. E grea sarcina gazetarului, dar totuși plăcută prin bogăția zbuciumului sufletesc care este inerent acestei îndeletniciri. În clocotul gândurilor disciplinate într-o direcție bine precizată și cu un obiectiv social util, este ascunsă o vrajă deosebită, în care muncitorul zilnic cu condeiul găsește nu odată un puternic punct de rezistență împotriva intemperiilor vieții.

Zi de zi austera răspundere față de îndrumare culturală a gazetei, impune contactul cel mai viu cu viața înconjurătoare. De pulsul acestei vieți ține socoteală ziarul „Glasul Bucovinei" și stăruiește cu vrednică tenacitate să semnaleze în chip demn îndreptările cari trebuesc făcute. Corespondența bogată cu care publicul ne asaltează zilnic, dovedește că gândurile noastre sămănate în coloanele ziarului au încolțit în sufletele legate de pământul românesc. Mai cu seamă interesantă este slova curată pe care o primim dela țărani, prin care aceștia ne aduc cinstite mulțumiri pentru felul cum scrim în gazeta noastră. Cât de înduioșătoare sunt cuvintele prin cari gospodarii își arată dragostea lor curată față de munca din redacția noastră!

Socot că nu-i nici o exagerare dacă afirm că dela războiu încoace „Glasul Bucovinei" este îndrumătorul prevăzător al vieții publice din Bucovina. Inovațiile cari s-au făcut în Bucovina pe terenul cultural, economic, financiar, bisericesc și politic au primit îndemnul dela oameni cugetători cu serioasă pregătire științifică adunați în jurul ziarului „Glasul Bucovinei". Munca este altarul în fața căruia se fac rugăciuni fierbinți în sanctuarul nostru. Toate îndemnurile și sfaturile gazetei noastre pornesc dintr-un suflet curat și plin de dragoste pentru tot ce-i românesc, suflet stăpânit de dorul celei mai entuziaste propășiri.

Glasul nostru a găsit un cald ecou în sufletele cetățenilor din creerul munților și al celor dela șes. El este crainicul neadormit al ideilor frumoase pe cari le duce în casa celui bogat și în coliba săracului. Ca și până acum, în numele acestor idei vom continua să muncim cu aceeași convingere și cu același entuziasm.

DUPĂ UN SFERT DE VEAC

Împlinindu-se 25 de ani de când primii elevi români de la liceul III de stat din Cernăuți au dat bacalaureatul, un grup de foști elevi

ai acestui liceu au hotărât să sărbătorească solemn acest fapt. Inițiatorul acestei prăznuiri a fost Coroamă Christofor, profesor universitar, care a găsit asentimentul cel mai călduros al colegilor săi, întru pregătirea acestei serbări.

Solemnitatea s-a desfășurat impresionant în ziua de 27 Octombrie 1935 într-o sală a liceului "Aron Pumnul", unde la orele 9 dimineața, s-au adunat profesorii de la promoția 1910 cari sunt în viață și anume: Teodor Bujor, fost director al liceului III de stat, Dr. Ioan Cuparencu, Dr. Radu Sbierea, profesor universitar, Petre Popescu, prof. i.r., Alexandru Buga și Paul Siretean; precum și elevii promoției din 1910: Axani Ion, șef de birou la prefectura jud. Cernăuți, Bidnei Ștefan, subdirector la aceeași prefectură, Dr. Canțer Meletic, președinte de tribunal în Storojinet, Dr. Dimitriuc Constantin, director de prefectură în Rădăuți, Fochi Iosif, subdirector la Consiliul Eparhial, Lutic Nicolae, căpitan de jandarmi, Nistor Gheorghe, profesor de liceu în Brăila, Plăvan Vasile, avocat și ziarist, Dr. Popescu Dimitrie, președ.de tribunal în Cernăuți, Pridie Hariton, inspector R.M.S., Câmpulung, Vasilovici Constantin, inspector la Consiliul Eparhial, Dr. Bejan Elinor, secretar la Camera de Comerț și industrie din Cernăuți, Galin Gheorghe, consul general al României în Lwow, Hahon Victor, profesor în Rădăuți, Tudan Motodic, paroh în Zamostic și Văcărean Ștefan, căpitan de jandarmi.

După ce sună pe sală clopoțelul ca acum 25 de ani, profesorii intrară în clasă, unde găsiră pe foștii lor elevi așezați în bănci cum ședeau acum un sfert de veac. Într-o tăcere ca aceea de odinioară, domnul director Teodor Bujor, covârșit de emoție, deschide solemnitatea în calitate de președinte și, după ce își exprimă bucuria că i-a fost dat să iee parte la această serbare, dă cuvântul d-lui Dr. Ioan Cuparencu, șeful de clasă al promoției din 1910. D-sa, după ce „elevul" paroh Metodie Tudan spune rugăciunea, procedează la facerea apelului nominal. Clipa aceasta răscolește străfunduri sufletești. „Domnul Ț", așa-i ziceam iubitului nostru diriginte de clasă, face apelul citind din catalog numele românilor așa cum erau pocite de dispozițiile ministeriale chesaro-crăiești. Au răspuns „prezent" 17 elevi; pentru cei defuncți s-a răspuns cu „absent", sala întreagă ridicându-se în picioare pentru a aduce prinosul unei pioase clipe de tăcere.

După apelul nominal, domnul Christofor Coroamă, într-o călduroasă și substanțială cuvântare, a făcut pomenire evlavioasă de profesorii și elevii cari nu se mai găsesc printre vii. Profesorii răposați se numesc: Gherasim Buliga, Aurel Polonic, Ernest Rabener și Markus

Wolfram. Elevii trecuți în împărăția tăcerii eterne sunt: Breabăn Iustin, căzut ca voluntar vitejește în luptele de la Nămoloasa, George Tcaciuc, căzut la Ecaterinodar în Rusia, Nedelcu Ștefan, Dumici Vasile, Voronca Traian și Costiuc Constantin.

Apoi a stăruit judicios îndeosebi asupra faptului că liceul al III-lea de stat din Cernăuți a fost primul liceu românesc din acest oraș sub fosta stăpânire, liceu a cărui continuare este astăzi liceul „Aron Pumnul" de sub conducerea pricepută a domnului director Emanuil Iliuț. Elevii promoției din 1910, nemulțumiți de faptul că stăpânirea austriacă nu avea nici o grije să dea un local încăpător unicului liceu românesc din Cernăuți, luară într-o bună zi o hotărâre spontană de a declara grevă, sperând ca prin acest mijloc să determine pe stăpânitorii de atunci să împlinească dorința noastră întemeiată. Pasul îndrăzneț al octavanilor putea avea urmări grele. Dacă acestea nu s-au produs, este meritul profesorilor români și al solidarității octavanilor. Domnul Christofor Coroamă a relevat munca depusă de foștii noștri profesori pentru a ne da o educație sănătoasă și solidă și o pregătire culturală cât mai aleasă. Profesorii în viață: Teodor Bujor, Dr. Radu Sbiera, Dr. Ioan Cuparencu, Petre Popescu, Alexandru Buga, Paul Sireteanu precum și răposații Gherasim Buliga, un mare iubitor al românismului constructiv fără reclamă, Aurel Polonic, E. Rabener și Markus Wolfram au avut grije să cultive în sufletele noastre dorul de cât mai multă lumină și dragostea pentru credința, graiul și legea străbună. Domnul prof.Paul Siretean în numele d-lui director Em. Iliuț a relevat în cuvinte frumoase însemnătatea serbării.

De la liceul „Aron Pumnul" profesori și „elevi" s-au adunat la biserica Sf.Paraschiva, unde au luat parte la parastasul care s-a făcut pentru pomenirea profesorilor și elevilor răposați. După ce Sf. Sa părintele Petre Popescu a arătat frumusețea faptei pioase a elevilor din promoția 1910, s-a oficiat serviciul divin de către Sf. Lor părinți Gh.Prelici, Petru Popescu, Goraș, Metodie Tudan și Slivoca. Foarte înduioșător și impresionant s-a cântat „Veșnica lor pomenire", când profesori și „elevi" mânați de o putere mistică se topiră împreună cu preoții oficianți într-o cântare înălțătoare, într-un „De profundis". Din ochi s-au prelins lacrimi, pentru că nu puteau fi înăbușite și pentru că din când în când muritorul este chemat să-și dea seama că toate sunt trecătoare.

După fotografiere, luarăm masa în hallul hotelului „Pelace" într-o atmosferă de cordialitate înălțătoare. Aci rostiră cuvântări înduioșă-

toare domnii Teodor Bujor, Radu Sbiera, Ioan Cuparecu, Petre Popescu, Paul Siretean și Alexandru Buga. Din partea „elevilor" vorbiră domnii George Gallin, Ștefan Bidnei, Cristofor Coroamă și George Nistor.

S-au depănat amintiri din viața de liceu, George Nistor citind câteva note pe care le-a făcut acum 25 de ani asupra discuțiilor ce se angajau în clasă atunci. S-au evocat scene din vremea de licean care nu va mai veni și care de aceea te învăluiește în mantia melancoliei. Colegul Constantin Vasilovici și-a strunit scripeții vocii de tenor ca să dirijeze cântecul „Mulți ani", dar din cauza anilor mulțișori „Mulți ani" n-a căzut cum vroia el și noi. Un sfer de veac…Ștefan Bidnei s-a prezentat înzorzonat cu principiile trezviei; dar socot că trezvia sa de acum 25 de ani o pune mai presus decât aceea cu care se coțofănește acum. Didi Gallin deține, se vede treaba, secretul longevității, deoarece sfertul de veac n-a putut aduce nici o schimbare erozivă în silueta-i juvenilă și în fața sa de licean sadea și acum. A refuzat categoric să ne destăinuiască și nouă secretul său.

După masă urma vizitarea claselor din fostul liceu al III-lea de stat, astăzi liceul III de băieți, pe care după un sfert de veac le găsirăm aceleași, chiar și clasa în care cisluirăm greva; dar noi nu mai suntem aceiași băeți cu harțaguri sprințare ci doar gătiți cu fire argintii pe la tâmple și cu raze de lună mai mult sau mai puțin clar-obscur în creștet – Coroamă, Gallin, Dimitriuc și chiar Georgiță Nistor încă n-au învățat a îndrăgi aceste podoabe.

Seara luarăm în restaurantul *Drăguleanu* cina împreună cu domnul prof. Dr.Ioan Cuparencu, încheind cu acestea prăznuirea noastră într-o atmosferă de cordială duioșie.

A MURIT ARCAȘUL

Arcașul Dumitru Străchinaru s-a dus dintre noi, punând capăt strădaniei și preocupărilor sale de îmbunătățire a traiului țăranilor noștri. I-a părăsit pe arcașii bucovineni, după o viață de 29 de primăveri, viață zbuciumată și trudită de clocotul gândurilor care se cereau înfăptuite spre mulțumirea tuturor băștinașilor. Tânărul acesta modest, neatins de porniri și dorinți meschine,,mai mult tăcut, dar dârz în statornicia ideei sale, a lucrat neîntrerupt – ziua și noaptea, vara și iarna – la reînvierea și organizarea arcașilor din satele Bucovinei. Sforțările sale de ani de zile au dat roade frumoase și în sinea sa Străchinaru a simțit o mulțămire în ziua de 8 iunie 1935, la ser-

bările restaurației, când i-a văzut pe arcașii bucovineni defilând în cămăși albe ca ghiocul. Cu îngăduirea stăpânirii el i-a dus atunci pe arcași la București.

Moartea arcașului acestuia cinstit, vrednic, a trezit un răsunet dureros și adânc în satele din munții și șesul Bucovinei. La știrea morții acestui tânăr iubitor al datinilor străbune, buciumele munților care năvalnic sunară de bucurie în București la serbările restaurației, au prins a suna prelung și tărăgănat, de jale și amar.

Viața de student Dumitru Străchinaru și-a petrecut-o în societatea studențiască „Dacia", sub steagul căreia a lucrat până ce, luându-și licența în drept, a intrat în rândurile avocaților. Purtând în trupul său svelt o boală de urmările căreia însuși poate nu și-a dat seama, Străchinaru a avut puțin ca să-și poată îngriji de sănătate. Nu l-au sinchisit dealtfel mijloacele cele de trai; numai prietenii săi știau cum trăia și fără pretenții, frământat de problemele de interes general. În meseria de avocat, Străchinaru a văzut cât de greu o duc avocații români tineri, când luptă cu un noian de neajunsuri. Împreună cu cărturarii români tineri rămași la margine de drum, răposatul se legase cu jurământ de român curat și cinstit să pue umărul la înlăturarea acestor neajunsuri. Era însetat de dreptate pentru cărturarii români și tineri, cinstiți și vrednici, cum sunt însetați și camarazii săi. Soarta are sub haina sa tâlcuri pe care mintea omenească nu-i harnică să le cuprindă. De ce oare s-a sfârșit așa de curând veleatul acestui tânar, tăcut la muncă pe ogorul națiunii și întăririi Statutului, sfios în societate, dar mândru în năzuințele sale de apărare a cinstei împotriva profitorilor și jăfuitorilor avutului public? Pe Dumitru Străchinaru îl plâng „Dacienii", îl plânge studențimea care veghiază, îl plâng arcașii din satele Bucovinei. Iată în ce versuri l-au jăluit „Dacienii" în anunțurile mortuare:

Bate vântul peste ape
Timpul trece greu,
Noi mereu te plângem, frate,
Iar tu dormi mereu.

LUPTA DE LA „CÂINE-CREȚ"

Trăia la noi în sat un moșneag cu pletele albe ca argintul și fața brăzdată adânc de multe nevoi și necazuri. Într-o zi de iarnă, cum mă chinuia urâtul, m-am dus la dânsul să-i ascult poveștile pe cari nu le mai isprăvea…

Apoi, începu moșneagul, multe mai îndură bietul om cât trăiește, prin multe cumpeni mai trece, câte vremi furtunoase nu se descarcă pe capul lui. Era prin anul 1866 în preajma Sf. Paști. Ne venise la urechi, nouă, soldaților de rand, din regimental 41 din Cernăuți, că nu ne așteaptă mese încărcate cu bunătăți. Umblă vorba că Prusul stă ca-ntre spini, își cată de furcă cu mai marele nostru stăpân. Într-o bună zi, cam la câteva săptămâni după Paști, sosește poruncă să ne pregătim de cale, că trebuie să mergem din Cernăuți. Dar unde? Încotro? Și la ce? Despre asta habar n-aveam. Pe atunci nu erau trenuri în Bucovina, ca-n vremile de azi, și îi înțelege că din pricina asta ne-am pornit pe jos la drum. După marșuri de-o poștă, făceam câte-un popas în corturi și apoi o luam înainte. Am trecut prin codri, prin munți, prin câmpii încărcate de roadă, până ce-am ajuns la un târg Coșița, în Ungaria. În târgul acesta, vreme de o lună am făcut niște exerciții, ca la manevre. Credeam că ofițerii ne-or scoate măduva din oase. Ne dam bine seama că ne pregătesc pentru un lucru mare și că la nuntă nu ne duc. Dar nu ni spunea nimeni nimica despre primejdia ce sta să cadă pe țara împăratului nostru.

Din Coșița ne-am dus apoi cu trenul prin Budapesta – că vezi pe acolo era drum de fier – la Moravia. Frumoasă și bogată țară, Moravia. Niște lanuri întinse ca acelea, pline de belșug, îți treceau pe dinaintea ochilor și pe imașurile netede ca aria păștea un soi ales de vite, de-ți era mai mare dragul să te uiți la ele. Și gospodarii de acolo, ce gospodari! Averea unui țăran de acolo făcea zeci de mii de lei, nu ca pe la noi; și-apoi cât de grijite erau heiurile unde adăposteau cirezii de boi la trup otova și țanțoși la mers! Șurile și coșerele erau pline de bine. Și bagă de seamă că eu am fost pe acolo pe la începutul verii, când câmpurile nu-s încă strânse! Când mă uitam la roada câmpurilor de acolo, mă sfârșiam de necaz și durere, gândindu-mă la ai mei de acasă, din draga Bucovină, în care secerea foametei snopia fără milă noroadele!

Din Moravia am trecut cu toată oastea, sub comanda lui Benedek, pe câmpul Bohemiei – nu mi-ar fi călcat pe acolo piciorul! Ne-am încărcat într-un sat ruginele de arme cu gloanțe de moarte. Pe atunci catanele noastre n-aveau arme ca acestea de azi. Rugina ceea o încărcai cu varga și-i dădeai foc cu capsa. Cu pușca ceea am intrat eu în focurile de la Skalitz și Câine-Creț (Königgrätz) în anul 1866.

Într-o dimineață frumoasă de început de vară stăteam pe un șes din Skalitz pitiți după niște căpiți. Soarele se ridicase ca de-o

suliță și peste întinderi plutia o ceață plumburie. Nu deslușiai nici un zgomot. Era o liniște ca înaintea unei furtuni mari. Mai de-o parte de noi trecea artileria noastră. Se cutremura pământul sub greutatea tunurilor și sub tropotul cailor.

Înaintea noastră, de după tâhlișul unui pomăt ce abia-l zăreai în depărtare, se vede deodată o negură mișcându-se spre noi. Negura crește. Erau vânătorii noștri, cari veniau, veniau, adică nu, fugeau, fugeau în goană groaznică, deoarece dușmanii li erau la călcâie. În clipa asta se ridică din dosul pomătului o pală mare de fum, rotindu-se, și apoi o puternică bubuitură înfioră cuprinsurile. Dușmanul începuse să tragă asupra noastră. Cum stăteam după căpiță cu mâna înghețată pe armă și ochii aruncați în partea de unde sosiau detunăturile și răcnetele vânătorilor cari fuseseră puși pe fugă de dușman, un vâjâit năpraznic de furtună trecu pe lângă urechea mea și, nu departe de mine, o ghiulea scurmă pământul. „Să te duci unde-o dus mutul iapa și surdul roata", am întâmpinat-o eu. Vâjâielile se-ndesesc amestecându-se cu șuere ascuțite, pline de groază – e moartea trimeasă de Prusaci în rândurile noastre cu ghiulele și gloanțele lor. Strigăte îngrozitoare năvălesc în urechi.

Parcă chinurile iadului îs coborâte pe pământ. Vaiete din mii de guri se ridică la ceriu. Un soldat se chinuiește cu mâna și picioarele sdrobite, altul cu fața găurită de gloanțe se bate cu moartea, al treilea se roagă de un camarad: „Vino de-mi ia zilele, să nu mă chinuiască moartea, că de-amu știu că n-am parte de viață". Și mulți feciori cari abia se mai țineau în viață, se rugau să li se curme zilele. Pe Gheorghe Ciorbea lângă mine l-a tăiat o ghiulea de tun. N-a zis nici mâlc. A avut o moarte ușoară, Dumnezeu să-l ierte! A fost prietenul meu cel mai bun al meu. Nu i-am putut pune nici măcar o cruciță de bețe la cap.

Dușmanul se tot apropie, gloanțele șueră încrucișându-se în toate părțile. Ai noștri cad cu duiumul. „Înapoi", se auzi glasul unui comandant, și cu toții o luarăm în fuga mare înapoi, loviți din spate de ploaia gloanțelor. Dușmanii trag cu tunurile amarnic, bat din răsputeri, iar în rândurile noastre strigătele de moarte sporesc cu fiecare clipă.

Tocmai sub amiază au încetat dușmanii să ne urmărească, fiind opriți de artilieria noastră care a deschis un puternic foc de împotrivire. Sfârșiți de puteri și lihniți de foame, ne-am așezat în tabără pe-o câmpie. Departe se zăria fumăria neagră deasupra târgului Skalitz. Praf și cenușă s-a ales din târgul acela. Crâncenă bătaie

am mâncat în ziua ceea noi de la Prusaci, De unde? Până ce încercam ruginile noastre cu varga, Prusacul, care avea arme cu cartușe, doboria sute de feciori din șirele noastre. Câmpul era negru de trupurile catanelor împărătești.

Moartea cu ochii am văzut-o câteva zile mai târziu. Era o noapte senină. Noi stăteam pregătiți, deoarece știam că are să sosească dușmanul. În zori, când se mijea de ziua, armata prusacă era în fața noastră. La comandă dăm năvală asupra dușmanului. Acesta o apucă înapi, în șiretenia lui, se retrage, fugind nebunește. Ne ținem de dânsul și nu-l slăbim din focuri. De la un timp îl prăpădim din ochi; oastea noastră tot urmărindu-l, a ajuns pe un șes foarte întins și larg, înconjurat din toate părțile de dealuri. Comandantul oștirii noastre, generalul Benedek, înflăcărat de bucurie că armata prusacă s-a împrăștiat și s-a risipit, dă poruncă la toate regimentele să cânte muzica, să cânte de veselie, că biruința-i pe partea noastră. Muzicile încep îndată să cânte, cum se cântă când norocul îți aduce o bucurie mare. Îndemnați de sunetul muzicei și de ofițeri, puzderia de catane se prind la horă, de parcă erau la nuntă. Aruncă chipiurile în sus și chiuesc de clocotesc meleagurile. Un chef și o voe bună era pe șesul acela, cum rar ți-i dat să vezi. Mie nu știu cum, în clipa ceea, nu-mi ardea a hora. Parcă îmi spunea inima că veselia asta nu-i a bună. Stam și mă uitam cum săriau în horă soldații noștri. Un câne de sublocotenent vine pe la spate și mă lovește cu latul sabiei peste pulpele picioarelor, așa de tare, că numai scântei verzi mi-o eșit din ochi. „Dar tu de ce nu te bucuri? Ce, ești babă?“, se răsti la mine în limba nemțească. Și am jucat și eu, apoi, din ordin.

Tocmai când era bucuria în tot felul ei, – încă nu se ivise soarele – de după spinarea de dealuri ce ne împrejmuiau, veni de la dușman o ghiulea care ne vesti că moartea-i lângă noi. Nenorocit ceas a fost acela! Moartea ne pândea de aproape și noi nu știam nimic. Dușmanii ne înconjuraseră. Fugiseră anume de focurile noastre ca să ne amăgească, să ne atragă în șesul acela. Planul li s-a împlinit, cum nici ei nu se așteptau. Aripa dreaptă și cea sângă a armatei lor ne căzură în coaste și, de după dealuri, repeziau în noi focuri fără greș. Toate gloanțele și ghiulele lor cădeau în grosul oștirii noastre. Focul ne ardea, ne stângea și din coaste și din față. Șrapnelele unde cădeau se spărgeau și zeci de vieți își găsiau sfârșitul; uneori, în sborul lor vijelios, ghiulele surpau dealuri și îngropau sumedenie de soldați. Pe la urechile noastre vâjâiau gloanțele în roiuri. Dușmanii ne luaseră ca din oală. O șrapnea căzu nu departe de mine, tocmai unde erau tunarii noștri. Când se sparse, aruncă în aer cai, oameni și bucăți de tunuri. Pe mine însă m-a ferit Dumnezeu, de-am

scăpat cu viața teafără. Învăluiți și învălmășiți de strigătele morții, de fum, de bubuitul tunurilor, ni se părea că-i prăpădul lumii.

În larma și zuiumul acesta, colonelul Bek dădu ordin de retragere. Dar tot atât de greu să te retragi, pe cât de anevoie puteai pătrunde înainte. Când ne retrăgeam de pe câmpul de luptă, ne stăteau în cale trupuri ciuntite, închegate în sânge, cai cu capul desprins de trup, bucăți de tunuri, arme cu baionete. Stafia morții era stăpână pretutindeni. Căci dușmanul în fiecare clipă îți putea cânta prohodul. Din bătălia de la Câne-Creț a scăpat cu viață numai cine a avut noroc, fiindcă grindina de gloanțe și ghiulele a ținut într-una din amurgul dimineții până la chindii. Ca o turmă împrăștiată, căreia nu-i știe de urmă ciobanului, așa ne retragem noi sub potopul de gloanțe spre întăritura din Câine-Creț. Întăritura aceasta era înconjurată de o apă nu lată, dar adâncă. Pe care-l scăpa Dumnezeu de moartea Prusacului, pe acela, când ajungea la întăritură, îl înghițeau valurile tulburi ale apei din jurul cetății. Pe podul strâmt de peste apă mulțimea de soldați se înghesuia năpraznic, fiecare încordându-se să ajungă în cetate și să-și scape viața. Din pricina asta mulți soldați căzură în apă și se înecară. Cât sodom de soldați s-a prăpădit acolo, eu dau cu socoteală că din trupurile lor aproape se putea face pod peste râu.

Când eram și eu aproape de întăritură, veni o ghiulea și curmă viața unui căpitan care mergea călare alături de mine. Căpitanul căzând depe cal, strigă în limba germană: „Băieți, luați desaga aceasta, că mult bine-i în ea". Eu atunci scosei din buzunar o rujdă de cuțit cu prășeaua de lemn și dădui busna la căpitan să tai baerele desagei ce-i atârna la coapsă. Cum rujdeam cu briceagul la desagă, un glonte veni cu fiori de moarte și mă atinse la ureche. Lăsat-am, atunci, desaga pe leșul căpitanului și am rupt-o la fugă, făcându-mi cruce că trecuse primejdia morții. Bătrânii cari au luptat în Italia în armata comandată de Radetzki, povestiau că glontele are năravul blăstămat de a trage spre bani. În lupta dela Câne-Creț m-am încredințat că spusa bătrânilor avea sub coaja ei un sâmbure de adevăr. Mă lăsasem ispitit de banii căpitanului, – că bani doar erau în desaga ceea – din pricina asta avea să mi se tragă moartea. Banul era ispita și rădăcina tuturor păcatelor depe lumea asta, când el ajunge a fi stăpân pe om. Multe ispășește omul pentrucă se lăcomește la bani…

Eu putui pătrunde înlăuntrul întăriturii, unde dușmanul nu ne putea face nimică. Mulți flăcăi români din Bucovina și-au găsit moartea pe câmpul de luptă dela Câne-Creț, unde dorm somnul de veci, uitați și nepomeniți de nimeni.

POSTFAȚA

UN „SLAVICI DE BUCOVINA“

Indiferent dacă este o restituire cu greutate sau o completare de întreg cultural prin alăturarea tuturor producțiilor exprimate, ***„Boabe de lacrimi“*** *de Vasile Plăvan îngăduie o discuție obligatorie (care, însă, nu se face la noi) în materie de istoriografie literară și de acces la documentul originar. Căci, de fapt, deși acesta este un „caz“ de scriitor uitat și cu operă risipită din ignoranță, nepăsare ori rea-voință,* ***„canonul semi-uitării“*** *pare ca s-a impus într-un mod șocant în această literatură care nu-i capabilă nici până astăzi să aibă măcar un singur autor cu ediție de „opere complete“ așa cum pretutindeni în societățile așezate este normă nediscutabilă. Arareori doar câte un spirit scormonitor ori sentimental recitește cărți vechi ce abia dacă se mai țin în cotoare, sau răsfoiește ziare și reviste din vremuri parcă antice și mai descoperă câte un nume, câte o creație fără „cotă“ ori idei rămase fără descendenți; și se miră. Acum, „restituirea“ nu apare întâmplător ci îi aparține Marianei Gurza care, fiindu-i „rudenie“, ilustrează* ***tipologia „urmașului veghetor“****, rară și ea la noi, unde uitarea și risipa au devenit regulă de fier și atitudinea cea mai răspândită. La drept vorbind, Vasile Plăvan merită o ediție nouă și poate că în viitor chiar și o ediție integrală dacă năzuința de a nu-i lăsa numele să revină în penumbra de unde iese acum, se va însoți și de un efort bibliografic nu de tot mărunt. Dar va fi nevoie de căutări în revistele bucovinene de acum aproape un veac și poate, dacă va interveni și norocul, de investigații lungi și anevoioase în arhive unde adeseori trebuie căutat acul în carul cu fân.*

„Boabe de lacrimi“ *confirmă un „autor de epocă“. Proza lui este în chip izbitor sămănătoristă, eticistă și „iorghistă“, arătându-ne un fel de Slavici de Bucovina însă mai degrabă un Slavici de „Popa Tanda“ decât cel din americanismul „Morii cu Noroc“. Această constatare se impune. Însă perspectiva curentă ce disprețuiește astfel de producții sub cuvânt că ar fi „primitive“ și ilustrând un țărănism înapoiat trebuie înlăturată. Origina ei este, însă, surprinzătoare căci deși așezat în categoria „dosarelor clasate“, semănătorismul nu cunoaște până astăzi decât examinări ideologice și contestații doctrinare (ce vor trebui și ele explicate cândva) și nici o analiză de perspective estetice și de integrări în evoluții de ansamblu. Cine se va încerca în această materie va întâlni, totuși, realități neobișnuite de unde s-ar putea*

să rezulte altfel de legături cu producțiunile anterioare sau cu cele ce i-au urmat căci „sămănătorismul" se va înțelege cu vremea drept o viziune antropologică, a omului pur și a „bunului sălbatic", anticipând un fel de ecologie care astăzi dacă ar fi cunoscută ar avea adepți și susținători. Scenele etnografice fără cine știe ce însemnătate estetică, invocate frecvent în felul argumentelor de scăzământ, nu sunt însă înțelese cu lărgime și bineînțeles că se greșește.

Esteticește, acestea sunt mai degrabă scheme de pictură settecentescă, traducând o ***viziune de Fragonard de sat*** *ce pictează viconți în iței și momente de calendar al unei realități stilizate și epurate de incidental prin reducerea la canonic. Același utopism de umanitate idealizată apare și aici, deși materia este diferită.* „Se făcea că Radu se întorcea din țarină pe cărări umbrite de spice de săcară îndoite. Amurgul se lăsase peste sat. Holdele erau trecute de pieptul omului. Bătute alintat de zefir, se legănau încet într-un susur molcom. Cârduri de vite veneau de la pășune, mugind prelung ca să spargă tăcerea satului. Dintre ogoarele încărcate de roadă se desprindea, ca un farmec sfânt, doina ciobanului care și-a pierdut turma. O cânta din fluer flăcăul Toader Caprarul care se întorcea de la lucru cu carul cu boi. Cum în tot satul nu se găsea flăcău care să cânte doina ciobanului cu șartul lui Toader Caprarul, bătrâni și tineri se topeau în admirație pentru flăcăul acesta care tălmăcea cu foc jalea acestui cântec apucat din bătrâni.Valurile doinei pline de alean se revărsau peste sat și fetele se adunau botei și rămâneau în loc prăpădite ca să asculte cu ochii în lacrimi glasul fluerului. La rădăcina tufanilor din pădurici, licuricii își îmbiau lumina miraculoasă, podoabă cerească prinsă pe hlamida violetă a amurgului. Era atâta voe bună în sat și atâta mulțumire…"

Dar prozatorul nu era un „sămănătorist" iar adaosurile față de „sămănătorismul" clasic, de altminteri până astăzi rău înțeles și condamnat în doctrină fără nici măcar o idee de examen în sfera valorilor estetice, există și au importanța lor. Întâiul ar fi stratul de atitudini cu străvechime și invocând reminiscențe de arhaicitate ce nu sunt nici simplificări și nici desen decorativ fără conținut. O reverie a sufletelor candide se observă adeseori iar semnele originarului apar din toate părțile și se impun. Secera totemică, satul mitic, „soroacele", ursita, mulțimea de superstiții, de frici parcă de om din neolitic și de reacții codificate se includ aici dar în felul unui ***„sadovenism congenital" al literaturii române*** *care în alte părți s-a dezvoltat în creație indigenistă și în „realism magic" sud-american*

iar la noi este socotit „înapoiere". Prozatorul nu înaintează în această direcție. El picură în substanța lui afectivă multă doctrină și element de tradiție regională cultivată într-un chip aproape secret, ca și cum ar constitui „cărțile sacre".

„Eminescianitatea" se impune ca atitudine și se confirmă până și în evocările „drumului de fier" văzut deopotrivă în felul „Doinei", dar și al lui Sadoveanu, ca un agent coroziv al alienării și al „sfârșitului poveștii".

Însă „eminescian" este și presentimentul dramei colective, descrierea „încercărilor" ce cuprind un popor care parcă a traversat deșertul simbolic dar nu s-a ridicat încă mai sus de „blestemul sub-istoriei". Acesta este ***regimul de „supus austriac"****, o invenție modernă ce pune laolaltă într-o mixtură de neînțeles atât pe „cives" cât și pe „foederatus", pe* ***cetățean și pe barbar****. Observațiile au, în această temă, ceva implacabil deși se așează până azi într-o linie de sursologie eretică, mai cu seamă atunci când se invocă „măsurile sistematice pentru strâpirea elementului românesc" și, prin aceasta, o „păgânizare" înțeleasă astăzi mai bine când tradiția „amestecului" pare a triumfa. De altminteri,* ***„babelismul" de imperiu în amurg*** *se întrevede pretutindeni, acesta fiind, de fapt, „cernăuțismul" elogiat de unii apologeți recenți, prea de tot ignoranți în materie însă predispuși a face agitație și prozelitism pentru un „multiculturalism" neconținutistic.*

Accentul acestei literaturi este eticist și doctrinar, cultivând un rousseauism etnic izbitor. Dar și aici pătrund scene din tablourile de viață cotidiană, litografii și decor. Câteva din aceste creații cu gen indistinct, unde memorialistica se alătură cu proza etnografică, sunt memorabile nu atât prin forța de a evoca portretistic ci prin document de viață istorică și prin atitudinea ce definește rostul omului în univers. „Modelul" și „exemplul" sunt aici capitale și constituie, mai cu seamă prin mica bijuterie eticistă „Dionisie Mitrofanovici", *punctul cel mai înalt al creației acestui autor de „portrete morale" și de apologuri de uz didactic, mai degrabă însă apte a fi citite „în prispa bisericii".*

În fond, Vasile Plăvan era un cărturar de speță practică, în tradiție bucovineană unde știința de carte nu a condus la un gen contemplativ. Era, deopotrivă, un om citit (evoca între altele pe Carlyle, al cărui messianism al „omului mare" presimțit și de Alexandru Hâjdeu, îi va fi plăcut) și „cu formulă vie", având înțelegere a vieții, pătrunzător. Iar dacă i s-ar fi îngăduit să se exprime cu lărgime și

în etape lungi, poate că ar fi devenit și un scriitor ce contează căci avea un talent presimțit printre rânduri, între altele și prin aceste pagini de liniște buzzatiană, de felul celor din „Deșertul Tătarilor". „Cum pășeam pe drum, un cântec frumos a-nfiorat tăcerea serii ce se lăsase de-abinelea. Cântecul venea din sus, dinspre țarină, și se deslușea din ce în ce mai bine. Era atâta duioșie în el, atât alean stingher, că m-am oprit locului să-l ascult. Se cunoștea că nu era cântec românesc. Rusoaice veneau cu sapa de-a umăru de la prașilă. Un ciopor de fete se desfășurase de-acurmezișul drumului și se mișcă alene cântând în două voci, prin mijlocul satului.Eșiau femeile la porți de ascultau împietrite acel cântec de jale.

Cântecul de mult se pierduse în vale ci eu tot stam pe loc ascultând melodia ce-mi rămase în auz. Și multă vreme m-a urmărit acea vrajă a cântecului de stepă. Se născuse în pustiul stepei, căci trăgănările lui prelungi și stridente aminteau imensitatea stepii cu monotonia obositoare. Acolo pe stepă, în cântece de acestea își varsă amarul inimii cazacii. Și cum vremurile au urzit ca straja Moldovei de la Nistru să dea până la Prut, lăsând cu nestânsă durere o parte din hotar în sama străinului, acesta hâlpav s-a sforțat să dea cu sila acelui colț de Moldovă tiparul său, felul de viață al său.

Dar duhul acelora cari dorm somnul de veci în acel pământ, s-a împotrivit opintirilor dușmanului. Și cu toate că acesta a gospodărit, după năravul său, un veac și mai bine între Prut și Nistru, nimic nu l-a ispitit pe Moldovean să-și schimbe datinile. Moldoveanul legat de glie a rămas acelaș. Cântecul său de jale nu l-a dat pe cântecele rusești.

De departe, din fundurile Ucrainei, luna își arăta discul roșu, învăluind în taină satul. La tabăra de lângă cetate soldații dorm în jurul vetrelor de foc. De undeva se desprinde o doină oltenească, zisă din caval. Nimic nu se mișcă, drumurile sunt pustii, doar vreun câine latră din cand în când. Pe coama cetății Tighina, mândru, cu arma la umăr, pășește soldatul român: straja Moldovei e iar la Nistru!"

ARTUR SILVESTRI
martie 2007